

93-406

Boekmanstichting - Bibliotheek
Herengracht 415
1017 BP Amsterdam
Tel. 6243739

352:73/76:557.854:725.04 (492.618)

TWAALF
STADSGEZICHTEN

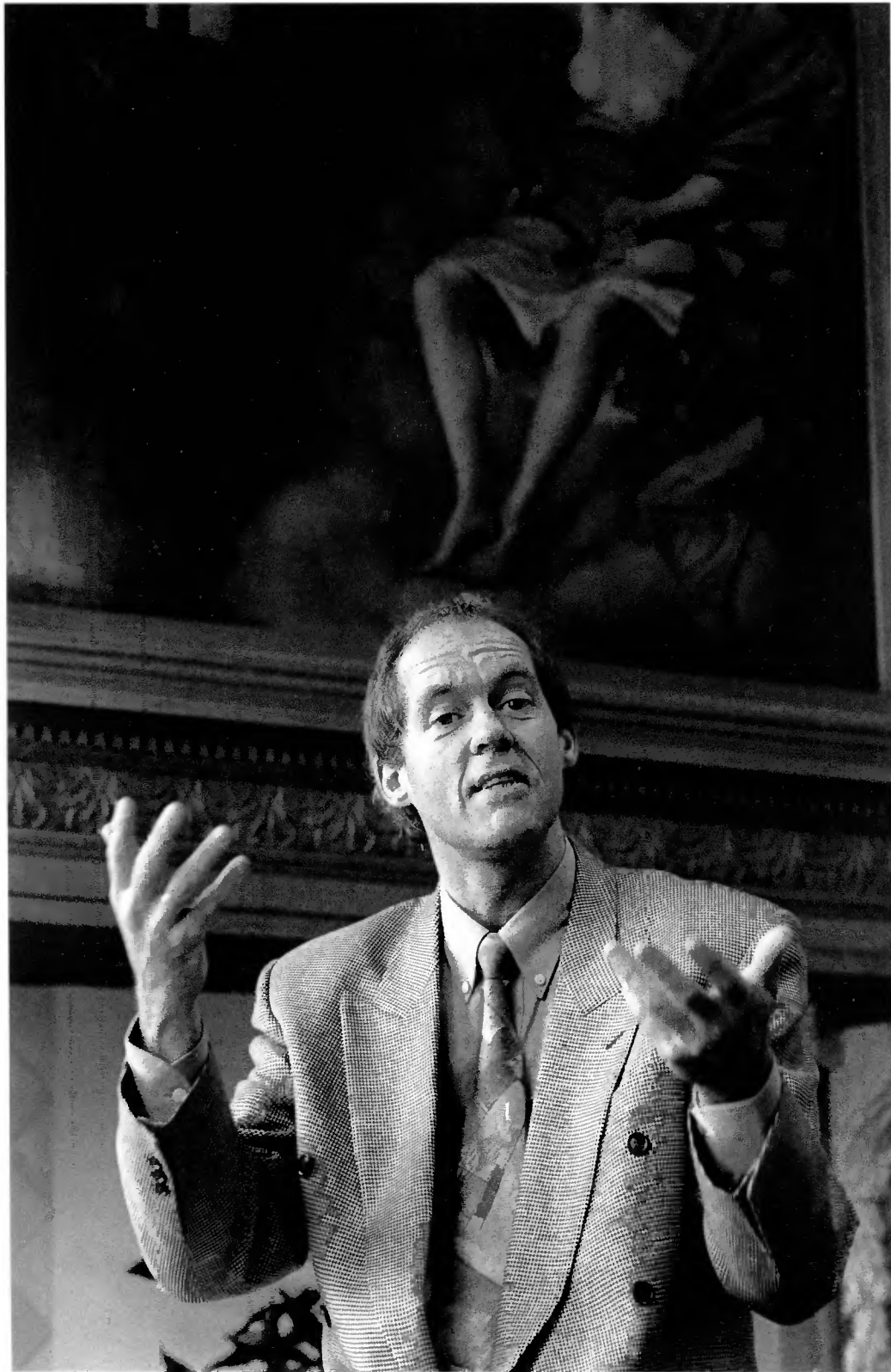
Boekmanstichting - Bibliotheek
Herengracht 415
1017 BP Amsterdam
Tel. 6243739

TWAALF STADSGEZICHTEN

UITGESPROKEN VISIES
OP KUNST IN HELLEVOETSLUIS

Boekmansichting - Bibliotheek
Herengracht 415
1017 BP Amsterdam
Tel. 6243739

BERT NIENHUIS *fotografie* | *tekst* TACO MEEUWSEN

STA ER EENS BIJ STIL GA ER EENS VOOR ZITTEN

Boekmanstichting - Bibliotheek
Herengracht 415
1017 BP Amsterdam
Tel. 6243739

C.A. JURGENS,
wethouder Cultuur & Kunst,
gemeente Hellevoetsluis

Ooit vroeg iemand mij: 'Wat is de zin van al die kunst in de openbare ruimte?' Nu ben ik zelf een enthousiast muziekbeoefenaar, dus ik antwoordde met een wedervraag. Ik vroeg: 'Wat is de zin van al die muziek om ons heen?' De vraagsteller dacht daar over na en vroeg toen: 'Is er dan te veel muziek volgens jou?'

Volgens mij kan er niet genoeg muziek zijn. In alle toonsoorten en maten, blues, barok of symfo-pop, zacht, subtiel of scheurend, als we maar geraakt worden.

Met beeldende kunst is dat al net zo. Het raakt ons. Het verdiept de gevoeligheid van ieder die er bij stilstaat. Dus kan er niet genoeg van zijn. Op straten en pleinen, aan gebouwen en huizen, in parken en langs water, de kunst in de openbare ruimte doet ons -al is het maar voor een paar minuten- stilstaan. Dat is heel bijzonder in een wereld waarin de verwondering plaats lijkt te maken voor gehaast.

Dit boek *Twaalf Stadsgezichten*, staat stil bij het gemeentelijk kunstbeleid van de laatste twaalf jaar. Het boek toont de aanwinsten uit die periode en laat telkens een inwoner van Hellevoetsluis aan het woord over één van die

aanwinsten. Dat is een unieke combinatie. We maken niet alleen opnieuw kennis met de werken die onze stad sieren; we maken ook kennis met de gedachten die erover leven.

Vanaf 1980 bestaat in onze gemeente de zogenaamde Percentageregeling voor beeldende kunst. Een afgesproken percentage van de bouwsom van nieuwe bouwwerken of ingrijpende verbouwingen wordt in Hellevoetsluis gespaard voor kunst in de openbare ruimte. De spaarpot die zo ontstaat heet officieel het Fonds Kunsttoepassing Hellevoetsluis. Om de gelden uit het fonds op een goede manier te besteden worden er beeldplannen gemaakt. Zowel bij de opstelling als bij de uitvoering van zo'n beeldplan laat het gemeentebestuur zich adviseren door een adviescommissie Kunstzaken. Deze commissie doet haar werk op basis van deskundigheid en onafhankelijkheid.

Twaalf jaar na de instelling van de Percentageregeling is het eerste beeldplan uitgevoerd. De gemeente Hellevoetsluis is inmiddels al weer druk doende haar tweede beeldplan te realiseren. Maar we willen ook terugblikken op de afgelopen periode. Dat doen we met dit boek. *Twaalf Stadsgezichten* is op de eerste plaats gemaakt voor de inwoner van deze gemeente. Voor een symbolisch bedrag komt de Hellevoeter in het bezit van een boekwerk met een winkelwaarde van vijftientig gulden.

Het gemeentebestuur van Hellevoetsluis vraagt de inwoners het volgende: 'Ga er eens voor zitten. Kijk met ons achterom. Kijk naar de oogst van twaalf jaar kunstbeleid en lees wat uw stadsgenoten er van vinden. Het is heel goed mogelijk dat u al lezend stuit op een bekend gezicht. Maar misschien ontdekt u een kunstwerk dat u nog niet eerder was opgevallen. Aan de hand van dit boek gaat u wellicht nog eens aan de wandel. Een plattegrond wijst u de weg. Als u dan stilstaat bij dat nieuwe kunstwerk stelt u zich dan deze vraag: 'Kunnen we zonder?'

Ik ben van mening dat we niet zonder kunnen. Niet zonder verrassingen, niet zonder vondsten, niet zonder originaliteit. De gemeentelijke adviescommissie Kunstzaken, die de afgelopen jaren met grote inzet en vasthoudendheid heeft gewerkt aan de totstandkoming van al deze beelden, verdient naar mijn oordeel een compliment. De gemeente Hellevoetsluis kan gepast trots zijn op haar beeldenpark en vol verwachting uitzien naar een nieuwe serie, veelbelovende kunsttoepassingen.

Ik zei het al, er is nooit genoeg muziek. Genoeg literatuur kan er evenmin bestaan. Schoonheid in kunst, architectuur, landschapsinrichting, dans en theater kan nooit op, wat mij betreft. Het verheugt mij uit de vraaggesprekken in dit boek te kunnen opmaken dat de cultuur in al haar verscheidenheid bij velen van ons op een warm plekje mag rekenen.

Ik hoop van harte dat het boekwerk *Twaalf Stadsgezichten* ertoe bijdraagt dat dit bij eenieder het geval zal zijn.

Hij spit in zijn tuin wel eens een stuk dieper dan één spade. Daarbij stuit hij op de geschiedenis van het plaatsje Nieuwenhoorn. Potscherven, aardewerk, oude gereedschappen, de verloren gewaande getuigen van het verleden. De vondsten die in de ruime werkkamer achter zijn huis aan de Dorpstraat liggen uitgesteld zeggen tevens iets over de vinder. Dominee Douwes koesterde naast de hoofdarbeid van een studie theologie al van jongsaf een archeologische belangstelling. Archeologie was jarenlang zijn tweede studierichting. Van werkelijk afstuderen is het niet meer gekomen. Daar heeft hij geen spijt van. De hervormde gemeente van Nieuwenhoorn legde heslag op de tijd van haar nieuwe predikant en de archeologie verhuisde na ampel beraad naar het tweede plan. Pas getrouwd streek Dominee Douwes in 1974 neer in Nieuwenhoorn, zijn eerste standplaats. Hij is een telg uit een predikantengezin, vier generaties gingen hem voor. De dominee ziet er ontegenzeggelijk uit als een man Gods. Hij gaat onberispelijk gekleed, zijn mimiek is beschaafd en ingetogen. In zijn omgangsvormen is hij de zorgvuldigheid zelve. Ik tref een bescheiden formulerend mens die met ingehouden gebaren al zijn woorden nuanceert. Zijn handen zijn steeds de inleiders van zijn uitspraken. Het zijn dezelfde handen waarmee hij in de grond woelt op zoek naar verborgen schatten. Niet alleen achter zijn huis in Nieuwenhoorn. Zijn specialisme, de archeologie van West-Azië, maakte het ook mogelijk dat hij

deelnam aan opgravingscampagnes naar het verloren land van Mesopotamië, in Turkije en Syrië, tussen de rivieren de Eufraat en de Tygris. En dan wordt duidelijk welke prikkel de dominee gaande houdt. 'Mijn archeologische belangstelling wordt ingegeven door een nieuwsgierigheid die tevens een rol speelt in het predikant-zijn', zegt hij. 'Ik ben nieuwsgierig. In mijn dagelijks werk als predikant heb ik oog voor allerlei curieuze details. Zo herinner ik mij bepaalde interieurs en voorwerpen, maar ook de bijzonderheden in iemands gelaat kunnen mij levendig voor ogen staan. Het is een belangstelling die de vertrouwde omgang vergemakkelijkt. Je hebt al snel wat om over te praten. Als ik hij iemand een gebruiksvoorwerp tref waarvan ik de herkomst niet ken, dan vraag ik er naar. Hele gesprekken kunnen daaruit voortkomen.' Diepgravers wortelen ook sneller. Dominee Douwes vindt de assimilatie een must voor de moderne predikant. Het 'beroepingswerk', dat in de diverse gemeenten de wachtswisseling op het spreekgestoelte regelt, is enigszins te vergelijken met een huwelijk. Je trouwt niet in een vloek en een zucht, doe je dat wel dan komen daar brokken van. Predikant en gemeente stappen pas na zorgvuldig wikken en wegen samen in het schuitje. Het schip van de kerk wordt met beleid gelaveerd. 'Vroeger was de autoriteit van de predikant, de huisdokter en de notaris onbetwist. Zij waren de hoekstenen van een gemeenschap en je kon bij hen over uiteenlopende zaken te biecht gaan. Dat is gelukkig niet meer zo, maar het betekent wel dat je als predikant het vertrouwen van een gemeente moet verwerven. Die vertrouwdheid bereik je in mijn ogen door te wortelen. Je moet je hechten aan de plaats waar je werkt.' Zijn historische belangstelling brengt hem op vanzelfsprekende wijze in contact met de oorspronkelijke bewoners van Hellevoetsluis. 'Ik vond eens op grote diepte in mijn tuin een eivormige halve steen. Een steen waar duidelijk een functie voor had bestaan. Ik dacht aan een wetsteen voor de zeis. Ik ben dat gaan vragen aan de vroegere dorpsmid. Hij had zijn smederij gesloten en leefde bij het bejaardenhuis. Daar zocht ik hem op. Hij bekeek de steen en vertelde me dat er vroeger dergelijke stenen in het vuur werden verwarmd om daarna in bed te worden gelegd. Een voorloper van de kruik dus. Kijk, zo raak je in gesprek met mensen.' Hij weet inmiddels zelf ook veel van de geschiedenis van deze plaats. Hij is lid van de Stichting Oudheidkamer Hellevoetsluis en was een van de organisatoren van de drukbezochte tentoonstelling 'Uit de geschiedenis van Nieuwenhoorn'. Dat de puzzelstukjes uit het verleden op zo'n tentoonstelling uiteindelijk een

complete legvorm laten zien, daarin scheidt Dominee Douwes werkelijk genoegen. 'Het is zoveel aardiger het hele verhaal te kennen, dan maar te moeten toezien hoe brokstukken uit het verleden verpauperen en verdwijnen. Het gaat me steeds weer aan het hart te moeten zien hoe weinig respect het locale hestuur soms aan de dag legt bij behoud van de schamele resten van vroeger. Goed rentmeesterschap over ons cultureel erfgoed lijkt mij een eerste verantwoordelijkheid. Uit de enorme belangstelling die er voor de tentoonstelling was, mag blijken dat er behoefte is aan een zinvol behoud van onze herkomst.' Het is cultuurgeschiedenis dicht bij huis. Dat is naar zijn mening ook de zin van zijn eigen archeologische belangstelling. Iemand die regelmatig op de schop staat wordt niet gemakkelijk een zwever. Het concrete onderzoek naar de herkomst der dingen zorgt ervoor dat hij in zijn levensbeschouwelijke visie met beide benen op de grond blijft staan. Het maakt hem als voorganger ook wars van al te imponerende stelligheid in zijn preken. Wanneer je een redenaar zoekt in de predikant dan zul je moeten wennen aan zijn hedachtzame inleidingen. Een gewenning die velen overigens goed bevallen is. Soms leidt de invalshoek van de archeologie tot originele observaties. Bij het wandkleed in de aula aan de Stoofweg moet Dominee Douwes onmiddellijk denken aan een bodemprofiel. 'Ik zie aardlagen die raadselachtige vormen verhullen. Ik zie verschillende soorten aarde. Ik zie gesteenten,' zegt hij spontaan. 'Ik kan me ook een landschap in vogelvlucht voorstellen. De aarde gezien van grote hoogte', Het werkstuk in textiel van kunstenaar Jopie de Wijs is dan ook getiteld 'Wollandschap' en in de ontvangstruimte van de aula is het een stemmige aanvulling. Kunst is voor de dominee van wezenlijk belang in het dagelijks leven. 'Ik geef toe dat het me aan tijd ontbreekt om met enige regelmaat tentoonstellingen te bezoeken', vertelt hij. 'Maar een goed concert dat sla ik niet over. Wanneer ik lange tijd niet naar een concert ben geweest, dan ervaar ik het echt als een gemis.' In zijn gemeente heeft hij zich dan ook sterk gemaakt voor de muziek. Het was de Hervormde Kerk die in het William and Mary-jaar het beroemde Norwich Cathedral Choir naar Hellevoetsluis haalde. Een invitatie die vanwege het geweldige succes het jaar daarop herhaald werd. Een traditie is in de maak. 'Ieder weldenkend mens kan zich aan de cultuur verrijken', meent hij. 'Een gedicht, een muziekstuk, een schilderij voegt iets toe aan onze belevingswereld. Het dagelijks leven verandert onder de gevoelige kunstenaarsblik. Wanneer wij die snaar in onszelf laten raken, dan worden we daar rijker van.'

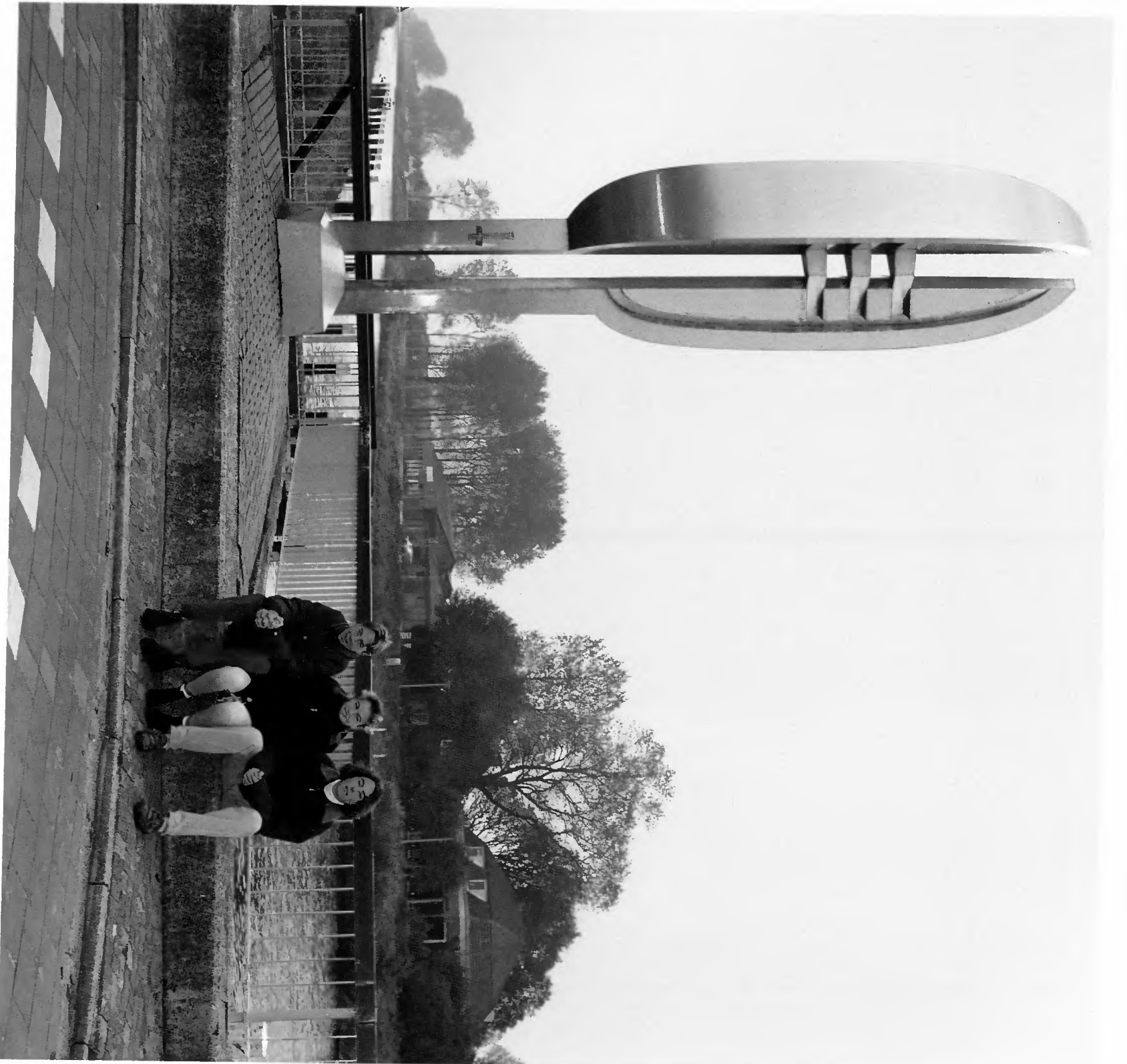

De werken aan de wanden zijn met zorg uitgekozen. Er hangt een heuse collectie in de hovenwoning, hartje Hellevoetsluis. Er is verzameld. 'Dat is eigenlijk Pauls grote passie', zegt Thecla Poelmann. 'Toen we elkaar nog maar net kenden, nam hij me mee naar tentoonstellingen van moderne kunst. Zelf liep hij al van jongsaf de galeries binnen. Ik kan wel zeggen dat ik door hem heb leren kijken naar kunst.' Thecla wordt geboren in Hilversum als jongste dochter in een groot, katholiek gezin. 'Heel ouderwets en degelijk. Mijn vader was naar aard en inborst een negentiende-eeuwer en al werden er wel uitstapjes naar musea georganiseerd, veel oog voor moderne kunst was er in die dagen niet.' Dat neemt niet weg dat al op

jonge leeftijd een vanzelfsprekende belangstelling voor de cultuur postvat. Op de middelbare school tracteert ze zichzelf en vriendinnen op cultuurreisjes. 'Dan gingen we bijvoorbeeld naar Den Bosch. Liftend, want dat was spannend. Daar zagen we de grote Jeroen Bosch-tentoonstelling.' Haar culturele belangstelling mondt uit in een studie Nederlands. 'Ik was niet het Schoevers-type. Ik vond dat ik iets leuks, iets kunstzinnigs moest doen. Nederlands was toen een studierichting waarin veel kon. Bij het samenstellen van je studiepakket was het mogelijk je eigen belangstelling te volgen. Dat was in de nadagen van de studentenopstanden, de Maagdenhuisbezetting.' Daar, aan de Amsterdamse Universiteit, ontmoet Thecla Paul Hoff, eveneens student Nederlands. Twee zielen, één gedachte. Samen besluiten ze het 'teveel' aan indrukken in de metropool te ontvluchten en wanneer Paul een baan krijgt in Brielle strijken ze neer in Hellevoetsluis. 'Amsterdam is een lawine van cultuur. Het is de vraag of je als mens wel in staat bent dat alles op zinvolle wijze te schiften. Van Hellevoetsluis had ik nog nooit gehoord, maar het zou er rustig wonen zijn. Nou, dat hevalt me tot op de dag van vandaag uitstekend.' Zelf werkte Thecla als lerares Nederlands eveneens in Brielle, aan dezelfde school. Toen haar zoon geboren werd stopte ze met werken. Een besluit waarvan ze geen spijt heeft gehad. Naast de zorg voor zoon Tanne, had ze voldoende tijd voor haar grote passie, de literatuur. En iemand die hartstochtelijk leest is nooit alleen. Sinds vorig jaar geeft ze weer een aantal uren les per week. Met haar oorspronkelijke studie Nederlands en haar wetenschappelijke belangstelling voor literatuur hebben die lessen in de moedertaal weinig uitstaande. 'Ik geef les aan de laagste klassen van het middelbaar onderwijs. Hooguit lukt het me hier en daar het jeugdboek te promoten. Veel verder gaat het niet.' Lezen moet je leren en sterker, geboeid lezen moet je leuk leren vinden. Met geboeid kijken is het al net eender. 'Pauls hevige belangstelling voor moderne kunst, de opmerkingen die hij over een werk kon maken, het wakkerde mijn belangstelling aan en heeft mijn kijkgedrag ontwikkeld. Dan stonden we bijvoorbeeld in een galerie bij een werk van Bram van Velde en raakten beiden enthousiast. "Zullen we het kopen?" vroeg Paul dan. Zo begon het.' Grote naoorlogse stromingen in de Nederlandse schilderkunst zijn in de collectie vertegenwoordigd. Het zijn Cobra, Zero en het abstract expressionisme. Er hangen werken van Constant en Lucebert, Schoonhoven en Hillenius, Freymouth en Van Velde. Minder bekend, maar niet minder boeiend zijn de werken van Toon Teecken, Anja Pieké en Martin Rous. Een

gezelschap van werkstukken – litho's, etsen, schilderijen, zeefdrukken – dat zich onderling goed verdraagt en waarmee de woning van Paul en Thecla vol hangt, tot in de slaapkamers. Over de kunst in de openbare ruimte in Hellevoetsluis is Thecla over het algemeen goed te spreken. 'De vraag of het mooi of lelijk is, stel ik niet als eerste', zegt ze. 'Iedere kunsttoepassing voegt iets toe aan de ruimte. Zeker wanneer we het hebben over het nieuwe, betrekkelijk anonieme gedeelte van deze stad. In die wijken ontbreekt elke geschiedenis. Kunst doet daar wat in historische stadswijken een vanzelfsprekendheid is: het karakteriseert. Het vervangt de markeringspunten waar je als mens behoefte aan hebt, de trekken die een stad van oudsher karakter geven. Kijk maar naar het werkstuk in de Kooistee, daar op die kruising. Mooi vind ik het niet, maar markant is het wel op die plek en eigenlijk is dat al genoeg. Het zijn de opvallende tekens in de ruimte die dierbaar worden, al zou het alleen maar zijn doordat je ermee vertrouwd raakt.' We praten over de wandschilderingen van Theo Janssen. Een op de muur van de sporthal bij de Morgenstont, een op de muur van de sporthal bij de Fazant. Het was in 1982 één kunstopdracht en de Delfste kunstenaar Theo Janssen verbaasde iedereen met een zelf ontwikkelde *air-brusch*-techniek waarmee hij zijn fotografisch werk onbeperkt uitvergroot op buitenmuren kon aanbrengen. 'Ik vind die wandschilderingen een mooie, poëtische verbeelding van wat er binnen in zo'n sporthal gebeurt. Het is een sterke suggestie van de spanning die je tijdens een sportevenement kan voelen. Het meest geslaagd is misschien nog wel de foto bij de Morgenstont. Die kun je bekijken vanaf een pleintje achter het winkelcentrum en daar heb je alle ruimte. Bij de Fazant moet je je eerst een weg hanen door de groenvoorziening, dat is wat minder gelukkig. Maar ook de foto's daar zeggen me minder en dan heb ik het puur over de voorstelling. Hoe dan ook, ik vind het een boeiend werk. Ik denk dat het goed is dat we dit soort dingen doen in onze stad. Zo'n moderne techniek, ja, het interesseert me meer dan het zoveelste reliëfje van gekleurde baksteentjes.' De mooiste kunsttoepassing vindt Thecla de vlaggen van Marthe Röling die ingelijst de wanden in de hal van het gemeentebuis sieren. Maar misschien moet het mooiste kunstwerk nog wel komen. Grote verwachtingen heeft ze van het beeld van Hans Koetsier dat geplaatst zal worden bij het nieuwe gebouw van de gemeentelijke scholengemeenschap Helinium. Een beeld dat ze iedere ochtend even zal kunnen bewonderen, voordat ze het schoolgebouw binnenstapt.

Marjolein de Bruijn is met veertien jaar de jongste. Gülay Yildizli is achttien. De anderen zitten daar tussen in. Pascal Rozelaar, Raymond Kley en Daniëlle Kaiser. Ze zitten in 4-HAVO van het Helinium. Ze maken een werkstuk over de kunstwerken in de gemeente. Voor maatschappijleer. Waarom? Omdat niemand anders het doet. Wanneer je tussen de veertien en de achttien jaar oud bent, is dat een krachtig argument. Op het eerste gezicht lijkt het vijftal exemplarisch voor wat wel de generatie van de calculerende burger is genoemd. Ze willen later iets worden in de toeristenindustrie, iets in de bedrijfskunde, of iets 'met de administratieve kant'. Een *no-nonsense* heroep, waarmee je het geld verdienen kunt. O, dromen hebben ze wel. Pascal zou wel tot de wereldtop of surfgebied willen behoren en ook Raymond fantaseert weleens over de topsport. Gülay denkt aan dansen. Maar van dromen kun je niet leven. Dromen zijn hedrog. Voorop staat waar je uit zult komen. De weg er naar toe is voornamelijk lastig. Waarom zou je een passie najagen, wanneer het vast staat dat maar zeer weinigen de top zullen halen? 'De kans dat ik ooit tot de internationale surftop zal horen is maar zo klein', meent Pascal. Raymond knikt instemmend. Ze kiezen dus weloverwogen voor een haalbare kaart in het leven. Maar waarom dan een werkstuk over kunst? Kunst handelt toch in hoofdzaak over dromen? Over de niet tastbare zaken van het bestaan? Het antwoord is doordacht. Omdat ze daarmee op school de eersten zullen zijn. Ergens de eerste mee zijn, dat oogst bewondering. Kunstenaars proheren overal de eerste mee te zijn en de enige. Volgens Gülay zie je dat al aan de manier waarop ze zich kleden. 'Excentriek', noemt ze het. 'Hippie', mompelt Pascal. 'Vrij', zegt Marjolein. 'Raar', zegt Gülay. 'Gestoord', vindt Raymond. Maar nee, met die typering zijn ze nog niet tevreden. 'Kunstenaars doen gewoon precies wat ze zelf willen', zegt Pascal peinzend. 'Mij zul je bijvoorbeeld niet in een lange jurk zien lopen.' 'Apart', zegt Gülay. 'Hoe noem je dat nou?' vraagt Marjolein zich hardop af. 'Uniek?' 'Bij ons op school zijn er een paar van zulk soort gasten die zich zo kleden', zegt Raymond. 'Dat vind ik echt durf hebben.' 'Knap', beaamt Pascal. 'Hoezo durf?' vraagt

Gülay verontwaardigd. 'Als je al niet durft aan te trekken wat je zelf mooi vindt, nou, dat vind ik helemaal vreemd!' 'Je kunt je toch schamen voor anderen?' zegt Marjolein. 'Kijk maar naar Menno', zegt Daniëlle. 'Die loopt in een *legging* en zo. Nou, daar krijgt hij heel veel commentaar op. Daar zit hij ook wel mee, maar hij denkt gewoon pech...' 'Precies!' zegt Gülay. 'Schijt aan! Ik ga dus ècht iets niet aantrekken, omdat anderen daar commentaar op zouden hebben.' Maar 'je iets aantrekken van de ander' blijkt toch een krachtig bindmiddel. Ze zijn het er allemaal wel over eens dat veel mensen voor de veiligheid op elkaar gaan lijken. Opvallen is een zware taak. Je hestaat dan misschien wel echt helemaal zoals je bent, maar je hebt geen leven. Ze zijn het er ook over eens dat dat eigenlijk jammer is. En ja, dat een kunstenaar zich daar in leven en werken aan onttrekt, vinden ze wel moedig. 'O ja', zegt Gülay. 'Kleding is ook kunst. Kijk maar naar de mode.' Wat is allemaal kunst? Of kun je beter vragen wat er geen kunst is? Zijn de beelden bij Madame Tussaud ook kunst? Ze vinden allemaal van wel. Is kunst dan knap? 'Ja', zegt Gülay volmondig. Raymond knikt ook van ja. 'Zoals ze die wassen beelden maken, dat is waanzinnig knap werk.' Maar hij is er niet van overtuigd dat het ook kunst is, wanneer hij zelf eens iets knaps maakt. 'Als ik het kan, dan kan iedereen het. Ik ben maar een gewoon simpel mens.' Daar wordt om gelachen. Omgekeerd is het nog lastiger. Is een tekening die er uitziet alsof het door een driejarige is gemaakt, kunst? 'Nee', zegt Marjolein stellig. 'Neem nou dat schilderij, dat rooie, in het Stedelijk, wat ze kapot gesneden hebben. Dat kan ik ook, zo'n schilderij maken. Dat is geen kunst.' Iets is dus geen kunst, als je het zelf ook kan? Daar zijn de anderen het niet zo mee eens. Gülay gaat er opgewonden van verzitten. Boos. Mensen zeggen heel gemakkelijk dat zij het ook wel zouden kunnen. Het is het verhaal van de scheepslui aan de wal. 'Je denkt, zo op het oog, dat je dat kan, maar als je zou proberen, dan lukt het je helemaal niet', zegt Raymond. 'Je moet ook maar op het idee komen', meent Pascal. 'Zelfs wanneer het lijkt of er geen kunst aan is. De kunstenaar kwam toch maar op het idee.' En sommige ideeën zien er bedrieglijk eenvoudig uit. 'Kijk', zegt Pascal. 'Zelf vind ik kunst niet zo interessant. Ik vind het wel mooi, maar ik ben er niet dagelijks mee bezig. Maar zoals nu, met zo'n werkstuk, vind ik het wel leuk om te weten wat er nou allemaal voor ideeën achter die kunstwerken zitten.' 'Ja', zegt Daniëlle. 'Want je ziet weleens zo'n kunstwerk staan en dan vraag je je af: waar staat het nou eigenlijk voor?' Raymond loopt er soms langs en denkt: 'Jezus, wat is dat nou toch weer?' Veel verder

kom je op zo'n wandelingetje meestal niet. Zou het ook zo kunnen zijn dat, naarmate je kennis over die kunstwerken toeneemt, je ook meer mooi gaat vinden? Volgens Gülay en Marjolein wel. 'Als je niet van kunst houdt, dan kijk je er ook niet geconcentreerd naar', zegt Gülay. 'Maar als je er eens goed voor gaat staan, dan zie je waar het van is gemaakt, hoe het is gemaakt, wie het heeft gemaakt en waarom.' Daarmee groeit het besef en ook de waardering. Aandacht is het toverwoord. 'Veel kijken, daar leer je van', zegt Gülay. Wat ze knap vindt van kunstenaars, is dat zij zich een leven lang kunnen concentreren op één ding. Ze hebben dezelfde problemen als ieder ander mens, maar dat werk gaat voor, dat idee moet worden gemaakt. Daar heeft ze respect voor. Hoe kunnen kunstenaars die aandacht opbrengen? 'Ik denk dat het komt omdat een kunstenaar zich kan uiten in het werk.' Ze kent dat wel een beetje. Ze danst zelf in een Turkse volksdansgroep en tijdens een optreden verdwijnen eventuele zorgen als sneeuw voor de zon. 'Je danst je problemen gewoon weg', zegt ze. De kunst in Hellevoetsluis mag dan minder beweeglijk zijn, gedanst is er wel degelijk. Origineel voetenwerk van de maker. Ijsberen rond een beeldend probleem. Gülay kan zich heel goed voorstellen hoe dat gaat in zo'n atelier. Wij zien natuurlijk slechts het eindresultaat. Van alle kunstwerken in Hellevoetsluis heeft het roestvrijstalen beeld van Joppe Hooreman het meest met deze vijf leerlingen te maken. Toevallig. Joppe Hooreman was lange tijd leraar tekenen aan het Helinium. Gülay heeft nog les van hem gehad. De kunstenaar woont nu in Frankrijk. Wat vinden ze nou van de leraar als kunstenaar en wat vinden ze van het kunstwerk? Gülay vond hem een inspirerende man, een buitenbeentje. 'Zijn beeld staat natuurlijk wel op een perfecte plaats', vindt Raymond. 'Iedereen die Hellevoetsluis binnenkomt rijdt er langs. Dagelijks zien honderden mensen het.' 'Het is groot, je kunt het niet missen', zegt Gülay. 'Maar toch', zegt Raymond. 'Van mij had het wel meer kleur mogen hebben. Ik vind het een beetje dof.' Daar is Pascal het mee eens. 'De vorm vind ik goed, die is mooi, maar ik had het van hout gemaakt en geschilderd, rood, paars en veel groter nog.' Joppe Hooreman maakte voor Hellevoetsluis een plastic waarin de overgang van oud naar nieuw wordt gesymboliseerd. Zo heet het beeld ook in de volksmond: *de Sprong*. De reuzensprong van zieldogend vestingplaatsje naar stad met 36.000 inwoners. Ze vinden dat toch wel iets bijzonders. Ze vinden dat knap. Kunst is knap.

(Op de foto: Marjolein de Bruijn, Pascal Rozelaar en Raymond Kley)

4 EEN CULTUURPAUS MET GROENE VINGERS

Jan Lageweg woont samen met zijn moeder in de Ossehoek, een schilderachtige hoeve omgeven met weelderige bloementuinen aan de Koninginnelaan in Nieuw-Helvoet. Dat het boerderijtje de Ossehoek heet is te danken aan Jan Lageweg. Dat de hoeve tegenwoordig aan de Koninginnelaan ligt is te danken aan de groeigemeente Hellevoetsluis. Vroeger heette de Koninginnelaan de Ossehoekweg. Een historische naam die wijken moest voor de stadsuithreiding. Jan was er zo kwaad over dat de hoeve sedertdien, als een symbolisch protest, de Ossehoek heet. Voor alle duidelijkheid staat het groot op de gevel, op de brievenbus en op een bordje dat aan de boom bij de oprit is bevestigd. Drie maal is scheepsrecht. Daar en nergens anders werd hij geboren als oudste zoon in een tuindersgezin. Met zijn twee hroers bracht hij er zijn jeugd door in de dagen dat het Haringvliet nog aan de zee toebehoorde en de polders oneindig vlak en uitgestrekt waren. 'Na de HBS in Brielle ging ik naar de kweekschool. Waarom? Ik zou het niet weten. De beroepskeuze ging in die dagen heel anders dan nu. Voorlichting was er niet. Ik had misschien wel onbewust veel liefde voor het onderwijs, als kind al speelde ik graag schooltje.' Hij werkt nu al jaren op een lagere school in de Afrikaanderwijk in Rotterdam-Zuid. Niet de gemakkelijkste jongens en meisjes wonen daar, vindt men. Jan kan het echter uitstekend met ze vinden. Hij werd een meester met groene vingers, want het tuinieren bleef hem in het bloed zitten. Zijn klaslokalen groeien dicht en ook in en om zijn huis tiert een uitbundige flora. Wanneer ik hem tref in zijn oergezellige boerderij moet ik onwillekeurig denken aan een kruising

tussen Sint Franciscus en de hobbit Sam Gewissies uit Tolkien's sprookjestrilogie *In de Ban van de Ring*. Met zijn lange, grijze baard, zijn pretoogjes en kloeke has straalt hij de alwijze vriendelijkheid uit waar hulpsinterklazen dagen voor vijf december op moeten oefenen. Maar Jan Lageweg is echt. Volledig geworteld in zijn geboortegrond, de oude blauwe zeeklei waarop zijn vader spruiten teelde en fruit kweekte. Fruit dat zout smaakte toen in de oorlogsdagen het land tot en met Nieuwenhoorn onder water werd gezet. Vader en zoon Lageweg zagen vanaf de Oostdijk hoe de boomgaarden onherstelbaar verziltten in klotsend zeewater zover het oog maar reikte. 'Ik was nog jong natuurlijk, maar ik begreep al wel dat daar het levenswerk van mijn ouders wegrotte.' vertelt hij. Achter in de twintig was Jan toen zijn vader op vrij jonge leeftijd overleed. De tuinderij werd van de hand gedaan en wat overbleef werd een hobbybedrijfje. Jan was trouw aan de plek waar hij wortelde en vond dat werken in de tuin eigenlijk wel lekker. Langzaam groeide de samenwerking tussen moeder en zoon. Iedere woensdagmiddag, elke zaterdag en vaak ook de avonden zijn voor de tuin. 'Een ander loopt hard of fietst, ik ben tussen de planten bezig.' Dat mag een druk bestaan lijken, het kan nog veel drukker. Al sedert de oprichting van de Volksuniversiteit is Jan Lageweg de organisator en inspirator van talloze culturele avonden. In die begindagen, herinnert hij zich, heeft hij eens Jan Wolkers naar Hellevoetsluis gehaald. 'Dat leidde zo ongeveer tot een scheuring in het bestuur. Mijnheer Wolkers vertoonde dia's van zijn verblijf op Rottumerplaat. De schrijver in zijn blote kont voor een strandhuisje en dat drie dia's achter elkaar. Nu moet je weten dat er destijds naast de culturele avonden van de Volksuniversiteit en de uitvoeringen van toneelvereniging Comoedia niets was in Hellevoetsluis. Uitgaan naar de grote stad, dat was er nog niet bij. We waren niet veel gewend hier. Tsjja, zo was dat. Het begin van de jaren zeventig, beroering alom in Nederland, maar hier was alles rustig. Nou, je had de gezichten moeten zien van al die plaatselijke notabelen toen ze een grijnzende Wolkers in adamskostuum kregen voorgeschoteld. Een historische avond voor de Volksuniversiteit! Inmiddels geeft Jan Lageweg zijn culturele avonden aan huis. 'Mijn motto voor die bijeenkomsten: op basis van gezelligheid en een goede sfeer kennis en cultuur overbrengen. Nou, dat kon ook heel goed bij mij thuis. Ik doe het tenslotte ook alleen maar omdat ik het zo leuk vind.' Sinds kort doet hij er ook nog de literaire middagen in restaurant Uiterlinden bij. De schrijfster Marjan Berk beet de spits af en de middag was een groot succes. Dat

belooft niks dan goeds voor de andere namen die hij in zijn hoofd heeft. 'Midas Dekkers, Willem Wilmink, Liselore Gerritsen, dat soort schrijvers. Als het goed gaat, dan wil ik uit de bezoekers ook nog een leeskring samenstellen.' In de gelederen van de Volksuniversiteit is Jan Lageweg inmiddels een soort grijze emeritus met een eigen domein en dat vindt hij wel best zo. 'De Volksuniversiteit is zo gegroeid dat de aantrekkelijkheid er voor mij een beetje af ging. Wat als een hobby begon, werd eigenlijk gewoon werk, vrijwilligerswerk. Dat wilde ik niet, begrijp je, organiseren, regelen, besturen, anderen zijn daar doodgewoon beter in dan ik. Ik wil kunnen blijven doen wat ik leuk vind, want daarnaast heb ik ook nog een vrij intensieve baan. Veel van wat Hellevoetsluis aan cultuur te bieden heeft, rust op de schouders van vrijwilligers. Al jaren brengt de Stichting Theater, waar Jan Lageweg ook nog deel van uitmaakt, een programma met kindervoorstellingen. De Stichting krijgt een fooi van de gemeente maar het leeuwedeel is liefdewerk, oud papier. 'Toen hier de huizen als paddestoelen uit de grond begonnen te schieten, dacht ik wel eens dat er voor de cultuur ook meer geld beschikbaar zou komen, maar dat is ijdele hoop gebleken.' verzucht hij. In de entree van de Veste aan de Oostzanddijk steken twee bronzen gemaskerde hoofden uit de muur. Verderop maken twee armen een revérence. Het is een beeldenreeks van kunstenaar Rop Philippi. Het kunstwerk vertelt iets over theater. 'Maar, laten we eerlijk zijn, geen hond die het ziet, want het gebouw is veel te somber', zegt Jan. 'De arm met het clownsmasker wordt de helft van de tijd als kapstok gebruikt en die andere gezichten zijn in het halfduister niet te onderscheiden.' Het clownsmasker lacht, maar zou volgens Jan Lageweg beter kunnen huilen, want met de voorzieningen voor de podiumkunsten is het in de Veste maar treurig gesteld. Je zult als vijftigplusser met een jeugdige geest en een brede belangstelling voor je cultuuraanbod maar alleen van deze gemeente afhankelijk zijn. Dan verpieter je toch zeker langzaam? Jan Lageweg organiseert dan ook regelmatig reisjes voor zichzelf. Naar een concert van Bruce Springsteen, naar een tentoonstelling in het Rijksmuseum in Amsterdam, naar de voordrachtskunstenaars op de podia in den lande en de impressionisten in Parijs. 'Vroeger ging je één keer per jaar, in de herfstvakantie, kleren kopen in de grote stad. De resterende tijd kwam je gewoon niet van het eiland af. Het mag dan tegenwoordig met de ontsluiting veel beter gesteld zijn, maar wat komt er op je af? De kabel, met twaalf zenders kabaal. Voor het serieuze cultuuraanbod is dit eiland nog altijd een buitengewest.'

5 BEELDHOUWEN OP DE VIERKANTE CENTIMETER

Als een futuristisch *Fremdkörper* staat een deels glazen, deels stenen piramide aan de Lange Meetstraat in Nieuwenhoorn tegenover uniforme doorzonwoningen. Dat er ook nog in gewoond kon worden, kwam niet op bij bezoekers van de even verderop gelegen aula aan de Stoofweg. In de overtuiging dat aan de overledene onder de statige kap van een piramide heel wel de laatste eer kon worden bewezen, belden zij in den beginne regelmatig aan de verkeerde deur. Maar er wordt in gewoond en nog bijzonder gerieflijk bovendien. Jaap de Waard huist er met vrouw en kinderen en op heldere avonden heh je er door de glazen pui een fenomenaal uitzicht op de sterrenhemel. Jaap is tandarts en eigenlijk een beetje beeldhouwer op de vierkante centimeter. Of niet soms? 'Jazeker wel!' antwoordt hij geestdriftig. 'Dat was van meet af aan de lol van het vak. Dat je met je handen iets maken kon. Die praktische bezigheid, het ambacht zeg maar, was wat me direct aantrok in de tandartsenpraktijk. Dat plezier in minutieus werk heb ik nog dagelijks. Natuurlijk, er is een hoop routine bij, op den duur, maar het is elke dag nog leuk om iets te maken. De patiënt ziet zo'n kunststukje maar zelden, vooral als het ergens

ver achter in de mond geplaatst moet worden, onder een moeilijke hoek, maar als ik die patiënt dan een half jaar of een jaar later terugzie, dan weet ik nog precies onder welke omstandigheden ik dat werkstuk vervaardigde.' De tandarts kent zijn mensen aan het gebit. Dat is ook niet verwonderlijk wanneer je heroepshalve acht uur per dag in opengesperde monden loert. Jaap betrapt zichzelf er ook regelmatig op dat de herkenning pas postvat op het ogenblik dat iemand zijn mond opendoet. Met kinderen is dat anders. Kinderen komen op zijn aanraden vaak al op jonge leeftijd mee met de ouders. Zo kan hij langzaam een vertrouwensrelatie opbouwen. Ze mogen eens in de stoel zitten, met de lamp spelen, door de praktijk rennen als daar behoefte aan bestaat. Droogzwemmen voordat ze het diepe ingaan. Hij leert de kinderen kennen en omgekeerd leren ze hem zien als iemand anders dan de eeuwige boeman met de boor. Hij heeft zich die omgang met kinderen zelf eigen moeten maken. 'De opleiding voorzag in mijn tijd absoluut niet in dat menselijke aspect van het vak. Een groot gemis. De kundigheid in de omgang met mensen moet de tandarts in de praktijk verwerven. De opleiding is vooral gericht op het ambacht en niet op het bereiken van een verstandhouding met een patiënt die zo goed is, dat hij of zij zich aan je overgeeft. Wanneer je dat lukt als tandarts, dan is het pleit gewonnen. Dan smelt angst voor de ingreep als sneeuw voor de zon.' Vroeger, als jongen, tekende Jaap veel en graag. Heel nauwgezette lijntekeningen. Met een aandacht voor details die later bij de studie goed van pas kwam. 'In Utrecht begonnen we direct met practicum. Dat was leuk. Tandentekenen en precies op maat uit was snijden. Met een schuifmaatje tot op tienden van millimeters nauwkeurig. Je leerde er modelleren, gieten, solderen en porselein bakken.' Vooral het vergulden sprak tot de verbeelding van de studenten tandheelkunde. Had je toevallig een vriendin, dan vervaardigde je zelf de ringen; was je ongebonden, dan ging je je te huiten aan het vergulden van bromvliegen en spinnen. 'De meest bizarre sieraden maakten we. Het was gewoon de *fun* van die technieken. Een ontdekkingstocht langs alle mogelijkheden. Tegenwoordig besteed je als tandarts veel laboratoriumwerk uit. Met de voortschrijdende kennis in het vakgebied is er doodgewoon geen tijd meer om je te specialiseren in tandtechnische noviteiten. Daar zijn de tandtechnische laboratoria voor. Dat neemt niet weg dat je door die gedegen ambachtelijke scholing heel goed in staat bent een kwaliteitsoordeel te vellen over het geleverde werk. Dat is ook nodig. Je blijft ten slotte verantwoordelijk voor wat je bij je

patiënten in de mond aanbrengt.' Toch zijn er tandartsen die voor geen goud het handwerk prijsgeven. Jaap kent ze wel, de hobbyisten in hart en nieren die nog 's avonds laat in hun werkplaats kronen modelleren, bruggen slaan en inlays gieten. Het verbaast me eigenlijk niets dat deze secure man, met een timmermansoog voor verhouding en pasvorm, gecharmeerd is van het cortènstalen object van Margot Zanstra. De vijf meter hoge plaatstalen vouwvorm staat aan de kruising Kooilaan-Vloedlijn, tegenover het buurthuis van de Kooistee. Een wonder van eenvoud, origami in staal. 'Het is een prachtig strak werkstuk. Daar hou ik van. Mensen die beweren dat het een hoop schroot is, hebben volgens mij nog niet echt gekeken. Er is wel degelijk over een originele constructie nagedacht. En de grap is dat het van kleur verandert. Moet je maar eens opletten wanneer het geregend heeft. Prachtig diepbruin is dat kunstwerk dan. Die mevrouw Zanstra had het van mij nog twee keer zo groot mogen maken.' Cortènstaal is een weinig populair materiaal. De roestlaag die zich als een slotvernis op het staal vormt, doet een groot aantal mensen teveel denken aan armoe, aan afval. Roestvrijstaal oogt duurder. Jaap vindt die afweging flauwekul. Het is niet alles amalgaam wat er blinkt. Er moet meer gespeeld worden met materiaal, er moet meer gedurfd worden. Niet om zonodig te choqueren, maar gewoon, omdat het ook anders kan. 'Mijn schrikbeeld dat zijn de asgriuwe steden in de voormalige Oostbloklanden, de treurigheid die daarvan uitgaat. Speelse en uitdagende architectuur heeft zijn weerslag op de fantasie van mensen. Daar ben ik van overtuigd. De omgeving waarin je leeft, zou vele uitdagingen moeten bieden. En ja, strak, clean, esthetisch, daar hou ik nu eenmaal van.' Dat mag zo zijn, maar de appreciatie van kunst voert kennelijk langs grillige wegen. In zijn woonkamer is een centrale plaats ingeruimd voor een kleurets van Anton Heyboer. Hoe valt dat te rijmen? Jaap lacht vrolijk. 'Ja, dat rijmt niet. Dat rijmt in het geheel niet. Hoe dat komt? Ik zou het niet weten. We zijn een keer op bezoek geweest bij die kunstenaar. Je leest wat over zo'n man, je hoort eens wat. De broer van mijn assistente is pottebakker hier in Nieuwenhoorn en met hem zijn we toen Anton Heyboer en zijn vrouwen gaan bezoeken. Dat wilde ik gezien hebben.' De menagerie van Anton Heyboer. Een groter contrast met de afgewogen inrichting van huize De Waard is nauwelijks denkbaar. Over het glazuur van witmarmeren tegels lopen we naar de voordeur. In de gang staan twee deuren op een kier. De kinderkamers. Jaap steekt een hoofd om de deur en constateert tevreden dat ze slapen als rozen.

Paardrijden, paarden tekenen en spelen met haar Little Pony of het Barbiepaard doet Wendy Roos het allerliefst. Ze is tien en iedere week maakt ze wel een grote volte in de bak van de Lynneashoeve. Het liefst rijdt ze op Rando. 'Dat is mijn lievelingspony', zegt ze. 'Donkerbruin met zwarte stippen en hij heeft dikke, zwarte manen.' Ze rijdt ook wel op Heison, een fjördenpaard, beige met een borstelige vacht. Een dondersteen van vier jaar die wel wat wegheeft van het ros Beijaert uit de karelroman *De vier Heemskinderen*, want volgens Wendy kunnen er met gemak drie kinderen op Heisons rug. 'Je moet niet teveel op hetzelfde paard', legt Wendy uit, 'want anders kun je niet meer aan een ander wennen.' Zo moet Rando met een korte teugel gereden worden. Strak, zodat hij zijn hoofd goed hoog houdt. Het is er ook een die flink kuiten moet krijgen anders wordt hij slordig en struikelt hij om de haverklap. Van teveel kuiten gaat Heison juist weer in draf. Hij moet ook meer teugels krijgen. 'Om Heison te laten stoppen moet je in de stijgbeugels je benen lang maken; daarmee trek je het zadel naar beneden en dat voelt hij', zegt ze. Ze rijdt al drie jaar, dus je hoeft haar niks meer te vertellen. Bij paardrijden komt nog een hoop kijken. Voor en na het uurtje dat ze rijden mag, is Wendy intensief met haar paarden in de weer. 'Poetsen, borstelen, manen kammen en hoeven krabben, dat moet allemaal gedaan worden', zegt ze. 'Daardoor krijg je ook vriendschap met een paard. Je leert elk paard kennen.' Ze bezit zelf inmiddels drie hoevekrabbers, eigen borstels heeft ze ook. En wat er verder allemaal nodig is voor haar liefhebberij. Een cap voor op je hoofd, een speciale rijbroek, een rijzweep, hoge, zwarte rijlaarzen en heel veel geduld en doorzettingsvermogen. Iedereen valt weleens van het paard, daar moet je tegen kunnen. In de bak van de manege rijden ze figuren als eendjes in een rij. 'Sommige paarden zoals Heison hebben van jongs af aan altijd achter een ander aangelopen', vertelt ze. 'Die kunnen dus nooit voorop, zoals Bommel.' Zit je op Bommel, dan rij je aan het hoofd van de stoet. In dat geval is het zaak de figuren goed uit te voeren en precies op het juiste moment van hand te veranderen. 'Voor Bommel moet je streng zijn, want hij is een slimmerik', zegt Wendy. 'Geef je hem de kans op zijn bit te gaan kauwen, dan kun je niet meer sturen.' Bij Bommel moet je dus weleens de rijzweep gebruiken. De hele manege gaat in de zomer op vakantie. Wendy is al twee keer met het ponykamp meegeweest. Is er iets mooiers? Je rijdt een week lang in de buitenlucht en mag zolang je maar wilt in de buurt van paarden zijn. Dit jaar zit er

voor Wendy geen ponykamp in. Annelies, haar jongere zus, komt op de leeftijd om te gaan lessen en paardrijden is geen goedkope passie. Dat wordt dus veel paarden tekenen in de vakantie. Wendy kan het als geen ander. Ze laat me tekeningen zien die opvallen door nauwkeurigheid, door een verbazend goed inzicht in de houding van het dier. Ze weet ook wel dat ze vooruit gaat met tekenen, want als ze haar tekeningen op school laat zien, dan oogst ze bewondering. Wendy zit in groep zes van de openbare basisschool De Morgenstont, bij meester Perry, die wel leuk is. Al vanaf de kleuterschool speelt ze met haar vriendinnen bij het kunstwerk op het schoolplein. 'Het is een grote kralenketting', zegt ze. 'De betonnen knikkers vind ik saai. Kunnen ze die niet in verschillende kleurtjes schilderen? We hebben een speciaal spelletje. Dan leggen we die staalkabel in een kring en dan moet je er over lopen zonder de grond te raken. Wie vijf rondjes vol maakt zonder af te stappen heeft gewonnen.' Ze is er ook wel eens gemeen vanaf gevallen. Toen kneusde ze haar been aan zo'n stenen knikker. Dus geheel ongevaarlijk is het kunstwerk volgens Wendy niet. Je kunt namelijk ook met de staalkabel sjouwen en het is wel voorgekomen dat iemand daar zijn hand of voet tussen kreeg. Ze hebben het op school over kunst gehad. Vorig jaar liet de juffrouw met taal allerlei plaatjes van kunstwerken zien; iedereen moest zeggen wat ze er mooi en lelijk aan vonden. Toen kwam Wendy er voor het eerst achter dat die kralenketting op het schoolplein ook kunst was. Nooit geweten eigenlijk. De mooiste kunst staat volgens haar in Blijdorp. 'Daar hebben ze allemaal kunstwerken van dieren', vertelt ze. 'Er is een groot beeld van twee beren dat ik erg mooi vind en de nijlpaarden van steen, waar je op kunt klimmen.' Ze zou later wel iets met dieren willen doen, alleen geen dierenarts, want ze kan niet tegen bloed. Er is een tijd geweest dat ze 'politie' wilde worden. Dat was toen haar moeder haar adviseerde om zuster te worden, maar daar had je dat bloed weer. Nu hebben dieren de overhand. Ze heeft er ook een hoop. Drie poezen, een rat, vissen in de vijver en in het aquarium. Vroeger had ze nog twee duiven en een parkiet. Onlangs is de Belgische haas overleden, daarvoor had ze ook konijnen. En ten slotte laat ze met haar zusje regelmatig alle honden in de buurt uit. Want Wendy heeft verstand van dieren en honden voelen zich lekker bij haar. Maar ja, honden zijn geen rijdieren en haar grootste droom is toch wel een pony, een ondeugende, met een eigen willetje, helemaal van haar zelf.

Haar wieg heeft dan wel in Kampen gestaan, de box stond in Amsterdam-Oost. Daar, aan de Willem Beukelszoonstraat, groeit Marie van Rossen op, achter de Ringdijk, op een steenworp van Betondorp, het sociaal-democratisch bolwerk waar een jeugdige Gerard Reve stof voor jaren gekweld proza opdeed. *De Avonden*. 'Ja, een prachtig verhaal vind ik dat', zegt ze. 'Die sfeer, ik kan me dat zo goed voorstellen!' Op haar vierde wordt er opnieuw verhuisd. Het gezin betreft een woning aan de Dribergenstraat in Den Haag, vlak bij het Zuiderpark. Wederom een sociaal-democratisch getinte buurt, met een boel oud-AJC'ers in de straat. Die rode draad in haar leven gaat terug tot Rotterdam-Zuid, Charlois, alwaar haar ouders elkaar bij de Arbeidersjeugdcentrale Ieren kennen. 'Ik ben dus echt wat je noemt het produkt van de emancipatie van de arbeidersbeweging. De Arbeidersjeugdcentrale had een duidelijk culturele component. De verheffing van het volk was er aan de orde. Er werden literaire avonden gehouden. Ik bezit nog de zangbundeltjes van mijn ouders, met illustraties van Fré Cohen, helemaal in de stijl van de jaren dertig. Die achtergrond is heel bepalend. Je moet niet

vergeten dat de AJC in feite maar een beperkte elite van de arbeidersjeugd aantrok. Bij ons thuis gingen ze er dan wel heen, maar de rest van de familie, hoewel sociaal-democratisch, liet zich er niet zien.' Hoe bepalend die AJC was, herinnert ze zich ook nog goed. 'Dat had bijvoorbeeld te maken met hoe je het huis inrichtte. Geen antiek, geen oud-bruin, maar modern, wat later 'Goed Wonen' werd. Dan had het te maken met de kleren die je droeg. Mijn moeder droeg dus van die 'reformjurken'. En natuurlijk met de boeken die je las. We waren geabonneerd op de Wereldbibliotheek en zo kwamen de klassieken in de kast. Multatuli, Heyermans, de grote schrijvers. Maar ook de uitgaven van De Arbeiderspers werden trouw gekocht. Annie M.G. Schmidt, haar eerste boeken herinner ik me. Later, toen mijn ouders kleiner gingen wonen, gaf mijn vader mij al die boeken.' Met de emancipatie van de arbeider ging in huize Van Rossen ook de vrouwenemancipatie hand in hand. 'Eén ding heeft mijn moeder zich in de crisisjaren heilig voorgenomen: "Als de kinderen groot zijn, dan ga ik weer werken, ook als dat economisch niet meer strikt noodzakelijk is." Ze heeft woord gehouden. Toen ik als jongste twaalf was geworden, heeft ze haar oude vak van naaieres weer opgevat. Ze ontwierp zelf kleren. Ze had een duidelijke eigen smaak. Ik denk dat ik mijn voorliefde voor exotische kleding van haar heb.' Op haar tiende komt Marie van Rossen voor het eerst bewust in aanraking met kunst. Het gezin verhuist weer eens. Dit keer binnen Den Haag, naar de andere kant van de Laan van Meerdervoort, bij westenwind kan je er de zee al ruiken. Ze woont nu vlak bij het Haags Gemeentemuseum. Victorine Hefting, de eerste vrouwelijke museumdirecteur, neemt in die tijd het initiatief om alle schoolgaande kinderen in Den Haag een gratis museumkaart te geven. Voor 1954 een vooruitstrevend staaltje drempelverlaging in de kunst dat aan de jonge Marie welbesteed is. Met een werkende vader en moeder is ze een 'sleutelkind' *avant la lettre* en haar vrije middagen brengt ze dan ook stevast door in het Gemeentemuseum. 'Ik dwaalde er door de stijlkamers, of zat een hele middag op de muziekafdeling. Ik zag er de Mondriaans. Toevallig bezat ik van de *Blauwe Boom* van Mondriaan al een reproductie, want kort daarvoor had ik op school een prijsvraag gewonnen. Ik had een tekening gemaakt van zo'n poortje van het Buitenhof naar het Binnenhof. De prijs was een catalogus van het Gemeentemuseum, een boekwerkje dat ik stukgelezen heb. Zo kende ik binnen de kortste keren de collectie op mijn duimpje. Maar ik was ook gewoon graag in dat gebouw, die prachtige architectuur van Berlage

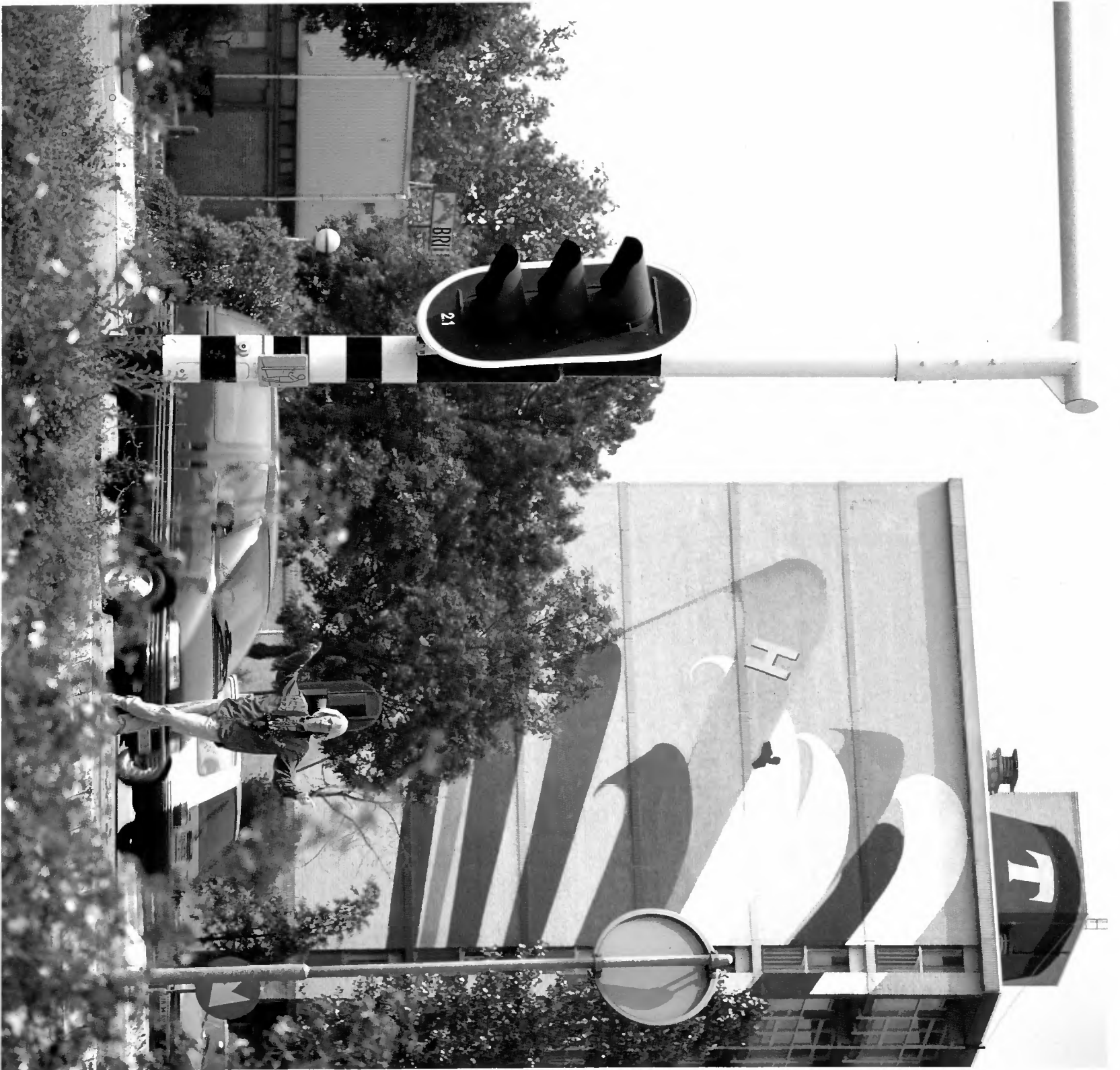
omringd door mooi aangelegde tuinen.' De muzen zijn haar dus van jongsaf vertrouwd, maar tussen al die cultuurkost met een gevestigde reputatie, van Monteverdi tot Mondriaan, is er één zintuiglijke prikkel zeer privé: haar allesomvattende passie voor paars. 'Aubergine komt in mijn inrichting terug, in mijn kleding, het is een kleur waaraan ik meer beleef dan in woorden te zeggen valt. Paars, violet, oud-rose, dat spectrum van een zonsondergang in een zuidelijk land. Ik kampeerde eens in Italië. Vrienden van me waren er ook op vakantie en wisten op welke camping ik stond. Toen ze langskwamen was ik juist afwezig, maar ze localiseerden mijn tent aan de aubergine handdoeken aan de scheerlijn. Zo ver gaat dat.' Het gaat ook ver. Met paars drukt de eerste burger van Hellevoetsluis niet lang na haar installatie een duidelijk stempel op de nieuwe inrichting van de hal van het gemeentehuis. En over het oud-rose van Co Westeriks wandschildering die de muur in de raadzaal siert, is ze al bij eerste aanblik enthousiast. 'Ik kende Westerik natuurlijk, veel van zijn werken hangen in het Haags Gemeentemuseum, waar anders, Westerik komt uit Den Haag. Ik moet echter zeggen dat ik de wandschildering in de raadzaal in het begin heel ongebruikelijk vond voor Co Westerik. Dat dacht ik, maar die eerste indruk heb ik moeten herzien. Ik ben gaan vergelijken. Ik ben naar het Haags Gemeentemuseum gegaan om er opnieuw de Westeriks te bekijken en ik kocht er de laatste catalogus van de overzichtstentoonstelling van een aantal jaar geleden. Heel toevallig stuurde een vriendin me onlangs ook nog de catalogus die is uitgegeven ter gelegenheid van de grote expositie in het Stedelijk, eind 1991. Nou, toen had ik zo'n beetje al zijn schilderijen en tekeningen op een rij en ik moest toegeven dat ik mij wat die wandschildering betreft schromelijk had vergist. Het is Westerik op zijn best. Zijn werken doen zeer. Het schilderij *Snijden aan Gras* is zo nabij en zo indringend, je voelt gewoon hoe de huid van die vinger knapt. Het is een schilder die achter de dingen wil kijken, hij wil door het omhulsel heen. Ik begrijp nu waarom de vesting, die verdedigingsmuur om Hellevoetsluis, hem als aanleiding op het lijf geschreven was. Wanneer je goed kijkt, zie je dat de vesting wordt omhuld door een ridderfiguur in wapenrok. Een lansdrager die zich 'aangordt' tot de strijd. De lans kun je zien als het Kanaal door Voorne. Ik kom in de verleiding me met dat werkstuk te bemoeien, want rechts van de lans ontbreekt in zijn visie een heel stuk stad. Hellevoetsluis-Oost is op de muur in de raadzaal een witte vlek. Daar zou ik wel wat tegenwicht aan willen bieden. Maar blijft een prachtig werkstuk.'

Danssalon samen met een Big Band zijn chorus. De opnames voor de talkshow *Berg je voor Berg* kwamen er vandaan. Jazz blazen, in alle toonaarden, is zijn leven, de kroeg komt op de tweede plaats. Met getuete lippen wijst hij me op de *embouchure*, lippengymnastiek die een trompettist zijn leven lang moet bijhouden. Rob van de Water blaast op een *Constellation*, een dertig jaar oude trompet. 'Je moet er hard op blazen', zegt hij, 'maar er zit een groot geluid in, een mooi open geluid.' We praten over de dingen die hem beroeren. Jazz, de natuur, antiquarische spulletjes die hij van heinde en verre naar het Barbierdje sleept om ze er een mooi plaatsje te geven. Luisteren en kijken, daarin zijn grote overeenkomsten aan te wijzen, vindt hij. Een jazztrompettist die een solo blaast, doet dat op de top van zijn kunnen. Iedere keer groeit die solo een beetje. Maar voor de luisteraar is dat al gauw irritant. 'De luisteraar denkt "Wat staat die man daar nou te toeteren?"', terwijl ik jaren lang bezig ben zo'n solo te verbeteren. Op het laatst is jazz voor het ongeoeffende oor niet meer te beoordelen. En voor wie speel je dan? Met muzikanten heb ik het daar vaak over. Je speelt voor jezelf. Je bewijst jezelf dat je vooruit gaat en je collega's natuurlijk. Pas op de tweede plaats komen de mensen waar je voor optreedt.' Met beeldhouwkunst is natuurlijk iets dergelijks aan de hand. Zo'n beeldhouwwerk is het resultaat van een groeiproces. Je verstaat niet één, twee, drie wat de kunstenaar heeft willen zeggen. Maar de mensen hebben geen oog meer voor mooie dingen en ze staan niet meer stil bij de kleine verrassingen. 'Neem nou dit plekje', vertelt hij, 'De Vesting. Zesentwintig jaar geleden kwam ik hier wonen. Nog steeds denk ik, wanneer ik 's avonds langs het verlichte Prinsenhuis naar de parkeerplaats wandel: "Ik zou hier in Brugge kunnen zijn". Dat is toch een avontuur? Loop vanuit het Barbierdje naar het kippebruggetje en kijk dan eens naar links. Wat je dan ziet, het uitzicht op de gracht en de wallen, zo mooi, wanneer je ergens in Frankrijk zou lopen, dan bleef je even staan, om te genieten. Hier ligt het voor het oprapen. Maar hoeveel Hellevoeters maken regelmatig een wandeling over de wallen? Van het Baantje lopen ze tot aan het Barbierdje en dan zie ik ze kijken "O, hier houdt het op". Tegen hen zou ik willen zeggen: "Daar begint het pas, mensen!" Ik vraag waar het voor hem allemaal begonnen is. Roh van de Water werd in de oorlog geboren. Hij groeide op in een platgegooid Rotterdam, maar het ouderlijk huis aan de Beukelsdijk was gespaard gebleven. Een oud huis, uit het begin van deze eeuw. Misschien verklaart het zijn passie voor oude dingen. Voorwerpen waaraan een geschiedenis is verbonden. Wat vindt hij

Hij is niet alleen maar de joviale kroegbaas van het Barbierdje. Hij is op de allereerste plaats jazztrompettist. Op veertienjarige leeftijd werd hij gepakt door Louis Armstrong en toen hij Clifford Brown had horen spelen, wilde hij nog maar één ding, de trompet. Na zijn klassieke opleiding aan het Rotterdams Conservatorium speelde hij in talloze gelegenheidsformaties. Veertien avonden lang blies hij in 1992 in de Rotterdamse

er nou zo bijzonder aan? 'De zorg en de aandacht waarmee de dingen vroeger gemaakt werden', zegt hij. 'Dat kom je niet meer tegen. Ik geniet ervan die oude spullen een goed plekje te geven in mijn café. Sommigen noemen het een *tic*, maar voor mij is het een *kick*. Een klassieke lambrisering die je zomaar ergens op de kop kan tikken en die dan moeiteloos blijkt te passen op de plaats die ik in gedachten had. Die blauwglazuren tegeltjes in het café komen uit een oude pastorie in België. Drie keer op en neer met een busje en ik heb ze van de sloop weten te redden. Nou liggen ze hier mooi te wezen. De mensen mogen mijn inrichting dan stijlloos vinden, maar ik heb er schik in, al die stijlen door elkaar. En ik kan je verzekeren, je treft hier geen namaak.' Ik vraag hem naar het kunstwerk voor zijn deur. Hij herinnert zich de voorbereidingen voor het object van Nout Visser nog goed. Vanuit het Barbierdje was alles te volgen. Hoe die enorme blokken natuursteen op een vrachtwagen naar hun plek werden gesleept en hoe de kunstenaar daarna aan de slag ging om het kunstwerk te voltooiën. De aandacht waarmee die man aan het werk was. Twee jaar later is hij Nout Visser nog eens tegengekomen, tijdens de Vestingdagen. 'Ik vroeg hem wat zijn gedachten waren, nu hij het zo terugzag', vertelt hij. 'Hij vond het mooi oud aan het worden. Oxidatie op het koper van de poort en de stenen al aardig verweerd. Precies wat hij ervan verwacht had.' Zelf loopt Rob wel twee keer per dag langs die natuurstenen poort van Nout Visser en hij is er nog steeds niet op uitgekeken. 'Het is van twee kanten een mooi plaatje. Van de zijde van het Prinsenhuis zie je er tussendoor de watersteen liggen en ga je bij de watersteen staan, dan zie je twee poorten. Die van de kunstenaar en de poort tussen het Prinsenhuis en het Kleine Kerkje. Ik vind dat goed gevonden.' Kunstobjecten kunnen ankerplaatsen zijn in de omgeving. Vroeger, in Rotterdam, ging hij tussen de middag vaak bij het beeld van Zadkine zitten, die sculptuur met het uitgerukte hart, de verwoesting van de havenstad symboliserend. Aanvankelijk stuitte dat beeld op nogal wat weerstand bij de bevolking. Nu drukt iedere rechtgeaarde Rotterdammer het aan zijn hart. Je moet de kunstwerken in je omgeving een plaats weten te geven. Zoals hij het *bric à brac* aan snuisterijen en oude meubeltjes een plaats heeft weten te geven in het Barbierdje. Dan kan het niet uitblijven of je raakt ermee vergroeid. Wanneer ik opsta om te vertrekken, zie ik in een hoekje een trompet met een demper liggen. Ik kijk hem aan en hij knikt. 'Dat is 'm', zegt hij. 'Mijn zorgekindje. Ik denk erover zometeen nog een deuntje te blazen.'

Op zijn vijftiende besloot hij in de politiek te gaan. Vrienden hadden gezegd dat hij een diplomatiek spreker was. Hij was goed in staat zijn gedachten te verwoorden en hij had contacten. Een soort ombudsjongen voor zijn omgeving wilde hij wel zijn. Dus nam hij zitting in de Jeugdgraad. Marco Kooistra werd geboren in Den Helder en reisde op zijn derde naar Hellevoetsluis. Twintig is hij nu en hij heeft het stervensdruk met school en met de talloze projecten waar hij voor staat. Zo is hij

als hoofdredacteur van *Blabla-magazine*, het leerlingenblad van het Helinium, bezig met een *restyling* van het orgaan. Regelmatig legt hij zijn oor kritisch te luisteren bij de leerlingenraad en de medezeggenschapsraad op school. Staat hem eens iets niet aan, dan verheft hij zijn stem. Zo pakt hij dat ook aan in de Jeugdgraad van de gemeente Hellevoetsluis, waar hij een woordvoerder wil zijn voor groepen jongeren met plannen. Hij is er de voorspraak voor een skatebaan, voor een jongerencentrum en voor een filmhuis waar goede *cult-films* voor alle leeftijden worden vertoond. 'Het zijn voorzieningen die er binnen deze gemeente al lang hadden moeten zijn', zegt hij stellig. 'Maar de politiek verdoet kostbare tijd met het onderzoeken van problemen die bekend zijn, om daarna tot de conclusie te komen dat het inderdaad om problemen gaat.' Wanneer hij zich kwaad maakt, gaan zijn ogen priemen en krijgt zijn scherp gesneden gezicht iets van een roofvogel. Hij schudt met zijn steile, blonde haren en zit geen minuut stil. Hij heeft het druk. Met fotograferen bijvoorbeeld. 'Neem nou het leven', zegt hij, 'van alles wat je tegenkomt blijft het bijzondere je bij. Met mensen is het al net zo, zij die er op de een of andere manier afwijkend uitzien of iets bijzonders kunnen, dat zijn de mensen die je niet zult vergeten. Ja toch? Nou, zulke foto's wil ik maken. Niet de gebruikelijke kiekjes, maar foto's die eruit springen. Kunstfoto's noemen mijn klasgenoten het. Zij bedoelen het als grap, maar ik vat het op als een compliment.' Hij laat mij foto's zien die inderdaad anders zijn dan het gros. De bouwput van het nieuwe winkelcentrum bij avond. De bouwlampen verspreiden een vreemd, sprookjesachtig licht en hij fotografeert details van het betonnen staketsel. Daar heeft hij oog voor. Marco Kooistra let op bijzonderheden. 'Vergelijk het eens met de nieuwbouwwijken waarin we tegenwoordig wonen', zegt hij, 'dat zou overal in Nederland kunnen zijn. Ik groeide op achter de Moriaanseweg, een speelruimte zo groot als een voetbalveld met heuveltjes, bosjes, onkruid, schuurtjes van huizen, allemaal verschillend. Voor mij waren het onderscheidingstekens. In een nieuwbouwwijk ontbreken die onregelmatigheden. Daar kun je niet zeggen: "Ik woon in het tweede huis na de witte boerderij", want alle huizen zijn er eender.' Kunst, meent hij, levert het nodige onderscheid in een buurt. De stad wordt er levendig en spannend door. Een goed voorbeeld vindt hij de muurschildering op De Boeg, het flatgebouw aan het Evertsenplein. Hij vindt misschien de schildering met de wimpels die een schip voorstellen niet zo mooi als de perspectivische vertekening op de muurschildering aan de andere kant van het gebouw, maar

dat is niet het belangrijkste. 'Waar het om gaat is dat die schildering een functie heeft gekregen', zegt Marco. 'Het is bepalend geworden voor het karakter van Hellevoetsluis. Als nu iemand de weg naar de Vesting vraagt, zeg je dat hij voor die flat met dat schip erop linksaf moet. Dat kan niet missen.' Gedurfd vindt hij die reusachtige muurschilderingen. De schilder moet een hoop lef hebben om zoiets aan te pakken. Jan en alleman kan kritiek op je hebben, als je met zulk werk naar buiten treedt. 'Tets afkammen is gemakkelijk', zegt hij. 'Maar goed met kritiek omgaan, dat is misschien wel het moeilijkste wat er is. Wanneer je met iets afwijkends voor de dag komt, waarop zomaar kritiek gegeven wordt, dan is angst er vaak de oorzaak van dat je je gedeisd houdt. Angst voor de schaamte. Maar waarvoor schaamt iemand zich eigenlijk? We zijn toch zeker allemaal anders? Een doodsaie bedoening zou het worden wanneer we allemaal als een kudde schapen in de pas liepen. Ja, toch?' Maar een kunstenaar is vaak het zwarte schaap, dat ziet Marco zelf ook wel. Doodzonde vindt hij die nietszeggende kritiek op moderne kunst. Nergens voor nodig. 'Niemand wil toch in een naamloze vennootschap ondergaan? Iedereen heeft toch die behoefte zich te onderscheiden? De mooiste voorbeelden uit onze cultuur zijn gemaakt door mensen die moedig genoeg waren om de kritiek van hun omgeving terzijde te leggen en gewoon te maken wat zij zelf goed vonden.' Iemand die hij erg bewonderd is bijvoorbeeld de cineast Peter Greenaway en hij laat me een fragment zien van diens film *The draughts-man's contract*. Het is een film die in het filmhuizencircuit een aantal jaren geleden veel publiek getrokken heeft. Nadat Marco die film gezien had is hij al het andere werk van de cineast gaan bekijken. Hij werd steeds enthousiaster. Wat vindt hij zo goed aan Peter Greenaway? 'Het is een filmer die de menselijke binnenwereld blootlegt', zegt hij. 'Hij laat in zijn film een gevoelswereld zien die veel dieper gaat dan wij doorgaans mogen waarnemen van elkaar. Een wereld die hij zo portretteert dat het eindresultaat kunst is. Dat komt door die hepaalde manier van kijken. Dat herken ik van de wijze waarop ik foto's probeer te maken. En Peter Greenaway is minder angstig dan de meesten van ons. Hij staat open voor alles en komt uit voor wat hij vindt. Dat zou ik ook willen. Dat lijkt me een gezonde manier om in het leven te staan.' Ervoor uitkomen dat je iets bijzonders kan, dat is eigenlijk heel on-Nederlands. Hier geldt de stelregel: 'Doe maar gewoon, dan doe je gek genoeg.' Maar Marco neemt daar geen genoegen mee. Ook bijzonder is gewoon, als we maar de moeite nemen wat toleranter te zijn.

Ze wonen overal. Mensen die door hun persoonlijke bijdrage voor de gemeenschap van onschathaar belang zijn. Niet zelden zijn het tevens de mensen die op de dag dat ze vanwege hun verdiensten in het zonnetje gezet worden, maar niet begrijpen waarover al die ophief toch wordt gemaakt. Toen loco-burgemeester Herman Klitsie twee jaar geleden Truida van den Houten-Spruyt de koninklijke versierselen opspelde, kwam dat voor haar als een volslagen verrassing. 'Ik mag nou eenmaal graag helpen en organiseren', zegt ze hesecheiden. Als dochter van een 'keuterboertje' aan de Smitsweg in Nieuw-Helvoet is Truida met recht een geboren Hellevoeter. Haar hele leven woonde ze 'op het dorp', in haar geboortehuis, met uitzondering van de oorlogsdagen, toen Nieuw-Helvoet onder water werd gezet en het gezin evacueerde naar Nieuwenhoorn. Ik ontmoet een hartelijke, gastvrije vrouw en ben verrast achter de gevel van het honderd-zestig jaar oude boerderijtje een modern ingerichte woonkamer aan te treffen. Een antieke zilveren karaf en glaswerk

staan er met smaak uitgesteld op een eigentijds meubel in een opvallend leeg en helder vertrek. 'Ja, dat had je niet verwacht, hè?' lacht ze. 'Daar hou ik ook van. Misschien wel omdat we hier met mijn moeder woonden en daarvoor met de moeder van mijn moeder. Dan kijk je als jonge meid tegen al die oude spullen aan en dan wil je weleens wat anders.' Toen Hellevoetsluis begon te groeien en er nieuwbouwwijken als paddestoelen uit de grond schoten waren er wel momenten dat ze fantaseerde over een nieuw huis in die gezellig verlichte Vogelbuurt bijvoorbeeld. Maar dan zei haar man, wanneer ze weer terug wandelden naar het donkere dorp Nieuw-Helvoet: 'Meisje, wij wonen hier zo slecht nog niet.' En later ga je het dan ook allemaal meer waarderen. Nu zou geen haar op haar hoofd nog aan verhuizen denken en prijst ze zich gelukkig met de hechte gemeenschap in Nieuw-Helvoet, de zorg die de mensen er nog voor elkaar hebben. 'Aan de Ring leeft de geschiedenis van Hellevoetsluis nog', zegt ze. 'Overal elders moet je goed nadenken hoe het ook alweer was.' Vijftien was Truida toen ze 'hij de muziek' ging. Sempre Crescendo heeft aan haar al tweeënveertig jaar een enthousiast muzikante en het duurde niet lang of de inmiddels getrouwde Truida nam ook het bestuur van de vereniging belangrijk werk uit handen. Sinds 1991 heeft ze vanwege haar leeftijd een stapje terug moeten doen. Dat gaat haar wel aan het hart. Vooral nu ze niet meer met de muziek mee de straat op kan, want dat hoort zo hij een muziekvereniging. Het zelf muziek maken is echt een deel van haar leven. 'Daar vind je rust in', vertelt ze over het musiceren in het orkest. 'Een hoorn is zo mooi. Twee jaar speelde ik althoorn, tegenwoordig corhoorn. Dameskoper, dat wel, maar met een warme, lichte klank. Er zijn momenten tijdens een concert dat bij mij alle haren recht overeind gaan staan, zo mooi.' Over schoonheid gesproken: er is één beeldhouwwerk dat ze vanaf het eerste ogenblik in haar hart gesloten heeft. 'Toen het er stond deed het me direct wat', zegt ze. 'Schitterend! Ik weet zeker dat de gemeente er niks beters had kunnen plaatsen.' Ze heeft het over het standbeeld van Jan Blanken op het Baantje. De waterbouwkundige is er in hrons uitgevoerd en kijkt uit over het Grootte Dok, met in de verte zijn meesterproef: het Droogdok van Hellevoetsluis. 'Een prachtig beeld, maar ook zo sprekend voor de geschiedenis van Hellevoetsluis', zegt Truida. 'Ja, dat beeld wist mij echt te ontroeren, het vertelt mij wat, kun je dat begrijpen?' Niet dat de andere kunstwerken in de gemeente haar niets zouden doen, want Joppe Hooremans roestvrijstalen beeld *De Sprong* bij de Burgemeester Aarsebrug

bijvoorbeeld, vond ze van meet af aan eveneens de moeite waard. De kritische geluiden waren in het begin niet van de lucht. 'Waar slaat dat nou in hemelsnaam op, wat ze daar neer-gezet hebben', werd er gemopperd bij de plaatsing, zo'n tien jaar geleden. Maar zelf zag ze er wel wat in. Truida van den Houten vindt het over het algemeen zinnig dat er kunst wordt geplaatst in de wijken. 'We hebben maar zo weinig, vooral wanneer je bedenkt hoe oud dit plaatsje is', zegt ze. 'Kijk, hier in Nieuw-Helvoet hebben we de Ring, dat is vanzelf een soort plaats van samenkomst. En vergeet op een dorp de bakker vooral niet. Eigenlijk zou iedere wijk zo'n centrale plek moeten hebben. Kunst kan daar een rol in spelen.' De identiteit van een woonwijk moet langzaam groeien. Daar is tijd voor nodig. Een paar jaar geleden kwamen er drieëntwintig huizen bij in Nieuw-Helvoet. 'Dat was bijna net zoveel als wat er stond', vertelt ze. 'Dus hielden de buurtbewoners hun hart vast. T'sja, zo'n invasie, dat hoefde nou niet bepaald. Maar eigenlijk is de uitbreiding heel soepel gegaan en wat een paar jaar geleden nieuw was, dat hoort er nou gewoon helemaal bij.' Ze ziet ook wel dat de integratie niet in alle Hellevoetse stadswijken even voorspoedig verloopt. 'Wanneer ik de anonimiteit van sommige nieuwe wijken zie, dan wordt ik wel eens somber. Dan ben ik bang dat het nog een hele klus zal worden voordat de nieuwe aanwas zich hier echt thuis zal voelen.' Moderne kunstwerken plaatsen is goed, maar ze vindt toch vooral dat oud en nieuw hand in hand moeten gaan. Dat betekent dat je als gemeente zuinig moet zijn op het beetje geschiedenis dat nog rest. Ze kan dan ook met de beste wil van de wereld niet begrijpen hoe men de Brielse Poort bij de Vesting zo heeft kunnen toetakelen. 'Dat vind ik nou zo erg hè', verzucht ze. 'Dat had de gemeente moeten restaureren. Herstellen zoals het was en niet zomaar een nieuw muurtje er voor metselen.' Zelf is Truida van den Houten doordrongen van respect voor oude mensen en de dingen die voorbijgaan. Wellicht hangt het samen met het feit dat op deze plek haar wortels liggen en dat ze hier haar moeder 'naar haar eindje' heeft gebracht, zoals daarvoor haar moeder haar opoe heeft gesteund in de moeilijke laatste jaren, zaken die vroeger heel gewoon waren. Maar kom er tegenwoordig nog eens om. Negentien jaar maakt ze nu al deel uit van het bejaardencomité Nieuw-Helvoet. Als het aan haar lag, dan stak ze morgen nog haar handen uit de mouwen als vrijwilligster in het verpleeghuis Grootenhoek. Maar ik begrijp wel hoe dat gaat. Mensen die, zoals Truida, altijd voor een ander klaarstaan, komen eeuwig tijd te kort. En er moet nog zoveel gebeuren.

II DE WOORDBOUWER LEEFT!

Meer dan zeventig boeken schreef hij inmiddels. Toen ik jong was nam zijn jeugdroman *De Zoon van de Wordbouwer* mij mee op een verre reis door de geest. Wie had kunnen vermoeden dat ik de woordbouwer zelf nog eens de oren van het hoofd zou vragen. Frank Herzen, schrijver, dichter, filosoof en Go-maniak. Kreeft voor de ingewijden, het sterrenbeeld dat de aardse verschijnselen met een voorzichtige zijwaartse loop moet benaderen, want onder het harde pantser van het schaaldier schuilt een veel te groot hart. Jarenlang was hij redacteur en duvelstoejager bij Malmberg in Den Bosch, de uitgever van de drie bekendste jeugdbladen van Nederland: *Okki*, *Fippo* en *Taptoe*. Alle vormen van schrijven heeft hij in zijn leven beoefend: verhalen, romans, gedichten, hoorspelen, toneelstukken, musicals, liedjes, filmscenario's, maar ook leer-methoden en instructieve teksten, je kunt het zo gek niet bedenken. Maar hij realiseert zich nog elke dag hoe moeilijk het is, schrijven. 'Gisteravond noteerde ik het nog in mijn dagboek', vertelt hij. 'Een paar woordjes op papier zetten, dat kunnen kinderen en idioten ook. Als je denkt dat dat schrijven is, dan heb je het mis. Het gaat om de toon en om wat er achter zit en er boven en er onder. Of dat overkomt, daar gaat het om. Leren kun je liet niet. Er bestaat geen opleiding voor. Geen hond vertelt je hoe het doen moet. Een goed schrijver doorloopt een levensschool, hij moet alles uit zichzelf halen, diep van binnen. En hij zal er ook zijn *ausdauer* moeten vinden, want schrijven is volhouden. Iemand met een dichtbundeltje op z'n naam is nog geen schrijver. Mijn eerste echte gedichten schreef ik op mijn zestiende, maar het heeft nog tot mijn tweeëndertigste moeten duren voordat ik besepte dat ik schrijver was.' In de jaren daarvoor zoekt Frank Herzen zijn weg. Eerst studeren. Japans, scheikunde, Engels, Nederlands, wijsbegeerte, van alles wat om ten slotte na een opleiding in de bouwkunde te eindigen als eerste tekenaar bij een aannemingsbedrijf in Rotterdam. Inmiddels was hij, zoals het hoorde, getrouwd en had hij drie kinderen. Het huwelijk heeft bijna twaalfeneenhalf jaar standgehouden. Op een dag schrijft hij een venijnig gedichtje en hangt dat aan zijn tekentafel. Het komt hem op een reprimande van zijn meerderen te staan.

Van dat soort flauwekul zijn de vastgeroeste managers niet gediend. Frank Herzen trekt de enig mogelijke conclusie. 'Die middag om drie uur legde ik mijn rekenlineaal neer en 's avonds om zeven uur zat ik in Engeland. Op de tekenkamer ben ik nooit meer teruggeweest. Daar komt nog bij dat ik toen juist had meegedaan aan een prijsvraag van de VARA. Met een kort verhaal viel ik in de prijzen. Met schrijven dus. Dat was het. Overal had ik mezelf gezocht, in de studie, in het werk, in het gezin, ik ging me zelfs te buiten aan het schilderen, aquarelleren, boetseren, emailleren. Maar het moest schrijven worden, snap je? Tweeëndertig was ik toen, met een vrouw naast me die helaas niet begreep wat me bezielde, dus het huwelijk liep ook op de klippen. Mijn leventje ging één kant op, maar mijn hart wilde de andere kant op. Dat kraakt natuurlijk als een ouwe deur, dat kun je niet volhouden. Ik wilde eindelijk leven.'

Terugkijkend ziet de kinderboekenschrijver dat het allemaal wel eens met zijn kindertijd te maken kan hebben. Met een peilende blik onderzoekt hij of ik hem begrijpen zal. Hij wil geen zeur zijn. 'Een klotejeugd heb ik gehad, daar kan ik kort over zijn. Mijn moeder stierf in de oorlog aan tuberculose en mijn vader werkte als toneelspeler overal en nergens. Na de hongerwinter kwam ik in een ziekenhuis terecht en van daaruit volgde een rijtje kindertehuizen en internaten. Geen voorkeursplekjes voor een kind. Op mijn elfde was mijn jeugd over. De oorlogsjaren daarvoor waren voor een onbekommerde jeugd natuurlijk ook niet echt bevorderlijk geweest. In die jaren speelde je als kind grimmige spelletjes. Ik stal voedsel, wapens, we hielden hongertochten en handelden in sigaretten. Ik was vroeg kind-af en dat wreekt zich een keer. Ik heb daar natuurlijk veel over nagedacht. Wat de kinderen in mijn boeken meemaken, had ik zelf willen beleven. Je kan misschien zeggen dat ik het in mijn boeken allemaal heb overgedaan. Ik heb in elk geval getracht dat kind in mij weer een plaats te geven. Begrijp me goed, ik romantiseer niets, kinderen kunnen kleine smeerlapjes zijn hoor, bij de jeugd past geen kleinerend toontje. Een schrijver die op z'n hurken gaat zitten om het allemaal eens haarfijn uit te leggen, heeft het niet begrepen. Schrijvers moeten de dingen aanraken. Niet sussen of verdoezelen. De kunstenaar moet raak schieten!' Negenenvijftig is hij. Na twee zware hartoperaties en een langdurig herstel beziet hij het leven nu voor wat het is: kostbare minuten. Zelf speelt hij in de verlenging, zich zeer bewust van wat er op het spel staat. Hij hoeft niemand meer te plezieren. Hij zegt op papier nog uitsluitend wat hij wil zeggen. De

boeken die hij nu schrijft, kan hij notabene aan zijn kleinkinderen opdragen. Hij trouwde opnieuw, met Anja Pieké, die als beeldend kunstenaar een geestverwant is. Zij heeft haar atelier naast zijn werkkamer en hij geniet nog dagelijks van het getob dat zo duidelijk voor beide kunstvormen hetzelfde is. 'Je kunt nooit zeggen: nou beheers ik het vak van kunstenaar. Dat is godsonmogelijk. Een kunstenaar maakt iets uit niets. Het scheppend proces. Voor Anja en voor mij is dat precies hetzelfde. Iedere dag opnieuw moet je uitvinden wat je te zeggen hebt. Misschien moet je er ruzie voor maken, misschien moet je je terugtrekken. Het kan ook zijn dat je een hele dag moet klooiën en drentelen door je atelier zonder dat er ook maar iets uit je vingers komt. Maar uiteindelijk zul je moeten formuleren wat je op de lippen ligt. Je moet je zeggingskracht samenballen in het werkstuk. Dat onderscheidt ten slotte de goede kunst van al die culturele prullen die we om ons heen zien.' Daartoe rekent hij ook veel van de opdrachtkunst die nu de straten en de pleinen in Hellevoetsluis siert. Hij kan daar niet vrolijk van worden. Kunst die als aankleding voor de openbare ruimte bedoeld is, moet aan teveel voorafgestelde eisen voldoen om nog oorspronkelijk te kunnen zijn. Dat soort kunst is in zijn ogen een doekje voor het bloeden, tijdvervalsing van culturele nitwits. 'Neem nou dat kunstwerk aan het Gezondheidscentrum in de Struytse Hoeck. Je zult zeggen: leuk, als opvulling van die kale muur, maar mij is dat niet voldoende. Zoals het me ook niet bevredigt dat men in moderne kunst maar zou mogen zien wat men wil. Ieder z'n eigen meninkje. Dat is me te vaag, begrijp je? Goed, met een beetje gevoel voor humor kan ik in dat object van Govert Heikoop wel een reusachtige hartklep zien. Twee jaar geleden was ik voor mijn hart kind aan huis in het Gezondheidscentrum. Het kunstwerk kwam er ongeveer in diezelfde tijd te hangen. Dus laat ik daar als vanzelf mijn eigen fantasie op los. Maar een object dat zo inwisselbaar is, en zo eenvoudig op verschillende manieren uit te leggen, is in mijn ogen geen goed object. Geen kunst in elk geval.' Nu wordt wat hem betreft het woord 'kunst' net zo vaak misbruikt als, laten we zeggen, het woord 'milieu'. Het zijn woorden die in de spreektaal 'verbolleboosd' worden. Iedereen heeft er wel z'n zegje over, maar we gaan voorbij aan de aard en de betekenis van de dingen. De woordbouwer zou wel willen dat we wat spaarzamer waren met ons gebabbel over van alles en nog wat. Dat we wat kariger en zorgvuldiger zouden formuleren. Wellicht dat ons dan wat eerder de waarachtige betekenis van de woorden daagt. Daar gaat het tenslotte toch om?

12 KUNST IS EEN KANS VOOR HET BEDRIJFSLEVEN

Bram Lamens, directeur van Ooms Makelaars bv, formuleert het zo: 'Kunst geeft glans aan het bestaan. Het roept de betere mens in mij wakker. Een kunstkenner ben ik allerminst, ik heb verstand van huizen. Mijn vak is het om mensen en bedrijven een dak boven het hoofd te hieden. Maar wat is een dak boven je hoofd zonder mooie dingen om je heen? Een saaie bedoe-ning toch?'

Bij het wonen hoort het woongenot. Ooms Makelaars bv laat het niet bij het verkopen van huizen. Het vijftig man tellende Rotterdamse bedrijf heeft oog voor schoonheid in een omgeving. Schoonheid die het bestaan veraangenamen kan. Niet voor niets is het hoofdkantoor van Ooms Makelaars bv gevestigd in een fraai monumentenpand aan de Maaskade. Een toonbeeld van Jugendstil-bouwkunst dat slechts met de inspanningen van het bedrijf behouden is gebleven. Dat kost wat extra, maar dat beetje extra is nou juist waar Bram Lamens het over heeft. 'Wij verenigen het nuttige met het aangename. Als bedrijf spannen we ons in voor het behoud van een rijke

cultuur. Wij zien het belang van kunst in de leefomgeving en wij ondersteunen het waar mogelijk. Ik ben enthousiast over het idee achter dit boek. We moeten tonen hoe waardevol de kunstzinnige aankleding van een stad, een wijk, een huis, kan zijn.'

Bram Lamens speelde als voorzitter van de Stichting Twinning Hellevoetsluis een belangrijke rol bij de totstandkoming van de schenking van een kunstwerk aan de Hellevoetse gemeenschap door Centrum Combinatie Hellevoetsluis. 'Het bedrijfsleven moet de investering in kunst zien als een kans, niet als een opgave. Centrum Combinatie Hellevoetsluis, de projectontwikkelaar van het nieuwe winkelcentrum in Hellevoetsluis, heeft met de opdracht voor een bronzen reliëf van Willem Verbon een kroon op het winkelcentrum geplaatst. Een keurmerk van kwaliteit. Daarmee heeft de firma zich onderscheiden. Dat is de kans die het bedrijfsleven moet durven grijpen.'

Ooms Makelaars hv maakt de uitgave van dit boek financieel mede mogelijk. Maar daarbij is het niet gebleven. De enthousiaste samenwerking tussen de gemeente en de leiding van Ooms Makelaars resulteerde tevens in de organisatie van een Dag voor de Kunst. Die dag heeft plaats ter gelegenheid van de opening van een tweetal kantoren. Het nieuwe onderkomen van Ooms Makelaars Voorne-Putten en het kantoor van de de Woonvereniging Volkshuisvesting te Hellevoetsluis. Tijdens de Dag voor de Kunst worden, negen 'mozaïekbanken' gepresenteerd. De zitbanken, die zijn geplaatst om en nabij het winkelcentrum de Struytse Hoeck, werden vervaardigd rond het thema 'Zee'. 120 scholieren uit Hellevoetsluis maakten er de mozaïeken voor. De leerlingen werden begeleid door binnenhuisarchitecte en kunstenaar Akelei Hertzberger uit Amsterdam. Akelei Hertzberger is bekend van meerdere, collectieve mozaïekopdrachten. De Dag voor de Kunst werd financieel mogelijk gemaakt door de gemeente Hellevoetsluis in samenwerking met Ooms Makelaars bv en het bedrijfsleven.

De vestiging van Ooms Makelaars te Hellevoetsluis krijgt als nieuw adres:

Ooms Makelaars Voorne-Putten bv
Bruggehoofd 3, 3223 DB Hellevoetsluis
Tel.: 01883-21849
Fax: 01883-17916

In zijn verrukkelijke parodie op de mensengeschiedenis *Verbeeld Je!*¹ beweert de Amerikaanse schrijver Joseph Heller: 'Het laat zich gemakkelijk raden dat van de achttien heren die honderd gulden de man hadden betaald voor het voorrecht om op Rembrandts schilderij *De Compagnie van kapitein Frans Banning Cocq* te worden opgenomen, er minstens zestien alle reden konden hebben gehad om ontevreden te zijn.'

De Nachtwacht, waarover het hier gaat, werd in zijn tijd een gênant teatraal schilderij gevonden. De toenmalige kunstcriticus, Willem van Ruytenburch, meende stellig dat de opdrachtgevers zich te veel hadden moeten schikken naar de grillen van de schilder. Slechts twee van de achttien heren komen op het schilderij tot hun recht. De meesten vertoeven op een kluitje in de diepe schaduwen van de achtergrond. Herkenbaar zijn ze nauwelijks. Een groepsportret met zulk gering respect voor de geportretteerden leidt tot onderlinge spanningen.

Tegenwoordig is *De Nachtwacht* de populairste attractie van het Rijksmuseum te Amsterdam. Ongetwijfeld is het schilderij een van de kostbaarste voorbeelden van opdracht-kunst. De huidige waarde ervan hangt evenwel niet samen met het feit dat tot het vervaardigen van het schilderij opdracht werd gegeven. De schilder rekenen we inmiddels wereldwijd tot de beroemdste kunstenaars aller tijden. Het onloochenbare attest dat *De Nachtwacht* door Rembrandt geschilderd werd maakt het werk onbetaalbaar. De opdrachtgevers van destijds zou die prijsontwikkeling ten zeerste verbazen.

Opdrachtgevers zijn nooit gemakkelijk tevreden te stellen geweest. De schone kunsten, hoe vrijgevochten en ongebonden ze ons vandaag ook mogen voorkomen, zijn vanaf het ogenblik dat de mens zich op zijn achterbenen verhef ondergeschikt geweest aan een of ander belang. Ze dienden ter verstrooiing of tot nut en stichting van het algemeen of ze dienden het met zorg geserveerde imago van een gewichtig persoon.

Hoe verging het de schilders en tekenaars in het Neolithicum? Veel weten we er niet van. We kunnen slechts bij ons voorstellingsvermogen te rade gaan. Jagers uit het Steentijdperk ontleenden aan de grottekeningen van jachttaferele in de bergen van Lascaux en Altamira de innerlijke overtuiging dat de aanstaande slachting succesvol worden zou, zo wordt ons verteld. Ze konden slechts in zo'n onoverwinnelijke roes geraken doordat ze als groep aan de schilderijen van de stamtekenaar magische krachten hadden toegedicht. Magische kracht ken je niet toe aan prutswerk. Magische kracht wordt in de regel aan het bijzondere, het wonderlijke, toegeschreven.

De stamtekenaar moest dus kunnen verbazen met zijn werk, hij moest goed zijn, de beste. Het is alleszins denkbaar dat niet de groep als geheel besloot wie er de beste stamtekenaar was. Het democratisch bestel is immers van veel later datum. De leider van de stam zou een onfortuinlijk lid met een afgerukte arm of een horrelvoet, ongeschikt voor de jacht, hebben kunnen verheffen tot allerbeste stamtekenaar. De leider nam in wel meer zaken het heft in handen. Een handige stamleider zou het met de tekenaar op een akkoordje hebben kunnen gooien. 'Ik spaar jou voor de ellendige dood door steniging die nutteloze stamleden wacht. Jij zorgt dat ik als leider groter en belangrijker wordt afgebeeld dan de leden van de stam. Je zult er ook voor zorgen dat ik vaker figureer in je prentkunst dan wie dan ook.'

Zo kon de stamleider opdrachtgever zijn geworden. Het bestaan van de stamtekenaar zou afhangen van de tevredenheid van zijn opdrachtgever. Raakte de baas in een roes, dan volgden als vanzelf de overige leden van de stam. Was de baas ontevreden, dan werd het oppassen geblazen. Prompt werden ook de stamleden kritisch. Het kon voorkomen dat een stamtekenaar in ongenade viel en alsnog met een stenenregen beloond werd. De opdrachtkunst is een slap koord waarop het gevaarlijk balanceren is.

Door alle tijden heen zijn pakkende voorbeelden van opdrachtkunst te geven. In Cheops, Egypte, stapelden slaven

generaties lang stenen om de farao bij diens overlijden een driehoekig dak boven het gebalsemde hoofd te bieden. Op het nog natte gips van de muren van het atrium in de villa's en buitenverblijven van de welgestelden te Pompeï schilderden Romeinse meestertekenaars pikanterieën en lusthoven. Spaanse hofschilders flatterden met gevoel voor verhouding de uitgezakte Habsburgse onderkinnen bij het vereeuwigen van de koninklijke familie. Op bestelling verschenen er blote engeltjes en bronstige saters in de idyllische landschappen van Franse romantische schilders. En over de gehele wereld, door alle grote steden, over alle pleinen, denderen in marmer, in brons, fier te paard gezeten de evenbeelden van vroegere heersers: koningen, graven, keizers, generaals en stadhouders.

Steeds was het de opdrachtgevers te doen om het verhogen van de eigen status, het bevestigen en uitbreiden van de macht die zij vertegenwoordigden, het etaleren van de eigen welvarendheid. Veelcisende opdrachtgevers waren uit de monden van hun priesters in de regel de goden, de halfgoden en de afgoden. Wat die aan torenhoge tempels, aan metershoge beelden, aan kostbaar geciseleerde kelken en tabernakels niet op hun verlanglijstje hadden staan, schetst ieders verbazing. Maar ook de wereldlijk heerser wist van wanten en schroomde geen middel in uiterlijke praal en pracht het goddelijke naar de kroon te steken.

De kunstenaar was, hoe eigenwijs ook, ten slotte dienstbaar aan de wensen van zijn broodheer. Die wensen waren veranderlijk als de mode. Tussen de verwachtingen van de opdrachtgever en het talent en de inventiviteit van de kunstenaar is sedert mensenheugenis een spannende dans gaande. De opdrachtgever wil verbaasd worden, geïmponeerd ook. Echter niet in die mate dat hem de angst om het hart slaat er niets meer van te zullen begrijpen. Originaliteit is goed, maar al te origineel is buurmans gek. Als de opdrachtgever er al geen touw meer aan vast kon knopen, dan lustten zijn volgelingen, zijn gelovigen, onderdanen, burgers of discipelen er natuurlijk helemaal geen brood van.

Veel resultaten van opdrachtkunst werden op het eerste gezicht dan ook gek gevonden. Zo gek dat de kunstenaar een ellendig lot beschoren was. Twintig stokslagen was in dat soort gevallen niks, vaak volgde de bedelstaf, de kerker en zelfs onthoofding. De kunstenaar moest kunnen praten als Brugman om ervoor te zorgen dat zijn opdrachtgever dit of dat maaksel zo gek nog niet vond. Of ging vinden, nadat hij er een poosje aan had mogen wennen. De kunstenaar was van huis uit niet zo'n prater. Van lieverlede liet hij dat praten dan

ook over aan de kunstcriticus.

De kunstcriticus, die van het overreden zijn vak maakte, ontwikkelde in de loop der tijd een heel eigen woordenschat om het belang van sommige kunstuitingen te benadrukken en voor het gevaar van andere te waarschuwen. Eigenbelang was daar niet vreemd aan. De kunstcriticus diende ervoor te waken dat hem als boodschapper van slecht nieuws geen kwaad berokkend werd. Zijn kwaliteitsoordeel bewees dan ook in de regel lippendienst aan zittende heersers.

Naarmate niet slechts de vorst en de kerk konden beschikken over middelen waarmee aan kunstenaars opdracht gegeven kon worden tot het vervaardigen van statusverhogende, zinnenstrelende of tot inkeer stemmende kunstwerken, vermeerderde zich ook het aantal stemmen van de kunstcritiek. De opdeling van de macht ging gepaard met een verveelvoudiging van het aantal meningen, opinies en invalshoeken op allerlei gebied. Het argument raakte in tel. Niet langer Gods wil was wet, of de grillige ingeving van deze of gene vorst. Er raakte een andersoortige waarheid in zwang: de waarheid van het dispuut, het wetenschappelijk gekissebis. Schoonheid, daarvoor een van boven opgelegd canon van uiterlijke verschijningsvormen, waarbij slechts bewondering en ootmoed pas gaf, werd geleidelijk aan een op basis van kritische argumenten beredeneerbaar smaakprobleem. Het populaire gezegde dat er over zoiets als smaak niet te twisten valt werd keer op keer gelogenstraft. Eenieder wenste zich op den duur wel zo'n eigen smaak. Zoveel mensen, zoveel smaken, werd het parool. En er werd over gekibbeld dat het een aard had.

Het laat zich raden dat de kunstuitingen, in een passende respons op zoveel diversiteit aan goesting, uitwaaierden tot de bonte kakafonie aan verschijningsvormen zoals we die vandaag kennen. Als het immers zo was dat zelfs de burger zich van de heersende smaak niets behoeftte aan te trekken en zich, door handel en wandel vermogend geraakt, kon aanschaffen wat hij maar wenste, dan stond het de kunstenaar toch zeker vrij de heersende smaak te tarten naar vermogen? Kunst was wat de gek ervoor gaf en inmiddels was het aantal gekken met geld aanzienlijk uitgebreid.

Zo kon het gebeuren dat in de welgestelde burgermanskringen van het zeventiende eeuwse Amsterdam de schilderijen van Govert Flinck beter verkochten dan de schilderijen van Rembrandt. Als begenadigd leerling van de grote meester schilderde Govert Flinck Rembrandts die grif van de hand gingen. Joseph Heller laat in *Verbeeld Je* Rembrandt in een gesprek met zijn model als volgt reageren op die ontdekking:

'Ik snap er niets van', zei Rembrandt koel.

'Ze zeggen dat hij nu meer geld krijgt voor zijn schilderijen dan jij voor de jouwe.'

'Voor zijn schilderijen die op de mijne lijken?'

'Ja, voor die ook.'

'Dat kan niet waar zijn. Dat kan toch niet waar zijn?'

'In Amsterdam wel.'

'Dat slaat toch nergens op? Hij krijgt meer voor zijn imitaties van mijn werk dan ik voor mijn originelen?'

'Ze zijn meer in trek.'

'Waarom zouden ze meer in trek zijn? Waarom zouden de mensen hem meer willen betalen voor zijn oude imitaties van mijn werk als ze van mij mijn originele schilderijen kunnen kopen?'

'Ze zeggen dat de zijne beter zijn'

'Hoe kunnen ze nou beter zijn? Ik sta helemaal paf!'

Het is inderdaad een fenomeen dat verbazing wekt. De kopie is meer in trek dan het origineel. Het aftreksel is lichter verteerbaar dan de originele grondstof. Niet slechts in het zeventiende-eeuwse Amsterdam of in het Japan van de twintigste eeuw is voor de namaak een gouden toekomst weggelegd. Van alle tijden is deze behoefte om te hebben wat de buurman heeft. Te bezitten wat eenieder bezit.

Het lijkt wel of hier de homeopathische wet van de potentïering geldt. Naarmate er in het brouwseltje minder is terug te vinden van de oorspronkelijke, geneeskrachtige substantie, groeit het vertrouwen in de potentie van het geneesmiddel. Een veelgevraagd en heilzaam goedje bevat bij voorkeur helemaal niks.

Het voorbeeld van deze wet van de communicerende vaten in de kunstbeschouwing is het zigeunerjongetje dat een traan maakt, zò echt, dat je de druppel van het doek zou willen deppen. De gevoelswaarde van het snikkende schoffie in een sierhouten lijstje is zover uitgedund, zo 'verwaterd', dat nog slechts van goedkoop sentiment sprake is. We hebben het over *kitsch*. Dat maakt het schilderijtje niet minder waardevol, integendeel, als broodjes gaan de 'zigeunerjongetjes' jaar in jaar uit over de toonbank. Waar het om gaat is dat ze geen kwaad meer kunnen.

Het allereerste, originele 'zigeunerjongetje' zou nog wel eens een choquerend en felrealistisch portret van de armoede hebben kunnen zijn. Het zou zeer gedaan hebben. Nu wekt het knaapje als kopie van een kopie enkel nog vertedering. Govert Flinck schilderde Rembrandts die minder rauw,

minder pijnlijk voor het netvlies waren dan Rembrandts schilderijen zelf. Govert Flinck schilderde beschaafde Rembrandts. Als Freek de Jonge in de Gouden Eeuw zijn grappen had gemaakt, dan liep er vast ook een Seth Gaaikema rond.

Er is wel eens beweerd dat de moderne kunst geen opdrachtgevers meer zou kennen en dat bijgevolg de kunstenaar in zijn vormtotaal vrij is als een vogeltje in de lucht. Kunstenaars van nu zouden hun werken vervaardigen 'voor de vraag uit'. In het ongewisse of er ooit een publiek en dus een markt zal zijn voor hun wrochtsels.

Kunst zou hedentendage nog slechts twijfel zaaien, verwarring stichten, een *umwertung aller werten* najagen. Die opvatting is romantische lariekoek. Een modern kunstenaar wordt geacht om, zoals Cor Blok het formuleert in zijn artikel in *Archis 12-90*, iedere opdracht 'voor zichzelf opnieuw te formuleren', in zijn eigen, hoogstpersoonlijke termen.

Dat zegt niets over de vrijheid van de kunstenaar, dat zegt iets over de spelregels bij de opdrachtformulering. De nieuwe spelregels in de opdrachtkunst verplichten de moderne kunstenaar om persoonlijkheid, die niet-inwisselbare authenticiteit, in zijn visie op de opdracht te leggen. Dat zoiets op den duur nog een hele klus is, bewijst de vormtotaal van kunsttoepassingen in de openbare ruimte. We zien een zeer beperkt aantal variaties op het thema bol, kubus en driehoek om ons heen.

Die verplichting om ten koste van alles 'hoogst-individuele' kunstwerken af te leveren, speelt de kunstenaar parten. Het 'hoogst-individuele' gedachtengoed is nu eenmaal niet gemeentaal. Oprispingen uit het allerdiepste van het Ik schreeuwen om collectief onbegrip. Toen de kunstenaar nog leverde wat de opdrachtgever vroeg, een *Arc de Triomphe* hier, een fontein in de vorm van een ballet van schaarsgeklede waternimfen daar, was van onbegrip geen sprake. De opdrachtgever kreeg wat hij wenste en deelde met zijn kunstwerken, als evenzovele blijken van zijn belangrijkheid, de ruimte naar believen in.

De stedelijke ruimte is inmiddels 'openbaar' geworden. Het democratisch bestel bepaalt dat 'wij allen' verantwoordelijk kunnen worden gehouden voor de inrichting ervan. Wij allen delegeren de soevereiniteit gemakshalve aan gemeenteraden, welstandscommissies, kunstadviescommissies en andere samenscholingen van door ons deskundig bevonden representanten van de heersende opinie. Het is niet langer de

enkeling die regeert. Nu de opdrachtkunst in de openbare ruimte in de beslissende fase 'voor allen en door allen' heet te zijn, is aan het gekrakeel over wat kan en niet kan, wat mooi en niet mooi is, voorlopig geen einde te verwachten. De overheid als opdrachtgever voor kunst in de openbare ruimte is gezichtloos in haar veelkoppigheid. Is het dan nog vreemd dat de resultaten van het opdrachtenbeleid over het algemeen gezichtloos en risicoloos gevonden worden?

Want laten we wel wezen, er schuilt een komische paradox in ons collectieve smaakgevoel. Kunstuitingen in architectuur en vormgeving die tot stand kwamen op basis van volstrekt autoritaire en niets-ontziende besluitvorming, worden in een terugblik alom geprezen als mijlpalen in de geschiedenis van onze culturele beschaving. De piramide van Cheops, de Inca-tempels, de *Taj Mahal*, de triomfbogen en buitenpaleizen van de Franse Zonnekoning, die -letterlijk- werden gebouwd over de ruggen van de meerderheid van de bevolking, zijn thans pleisterplaatsen waar busladingen perplexe toeristen zich laven aan echte schoonheid. Tezelfdertijd lopen we te hoop wanneer een enkele, eigenwijze bestuurder beweert uit te kunnen maken wat wij mooi moeten vinden en zijn fondsen liefst zonder enige ruggespraak zou willen besteden aan wat hem bekoort. Elitaire besluitvorming wordt verwerpelijk gevonden, de produkten ervan uit het verleden worden ongelimiteerd de hemel in geprezen. Is het dan nog een wonder te noemen dat de kunstuitingen die de grootst gemene deler vormen van ons op democratische wijze geformuleerde schoonheidsgevoel zo laf en zouteloos lijken, zo voorspelbaar en nietszeggend tegelijk?

'Is het wel kunst?', is de veelgehoorde vraag. Nee, kunst is het bijna nooit. De kunstwerken in de openbare ruimte zeggen veel vaker iets over ons 'cultureel welbevinden', een algemeen welbehagen in de tentoonstelling van verworvenheden. Op andere momenten zeggen de kunsttoepassingen iets over een algemeen onbehagen. De kunstenaar wordt ten tonele gevoerd om de arrogante en gesloten architectuur van onze kantoorparken en woonkazernes 'naar de mensen toe te brengen'. De kunstgreep van de artiest zou de toegankelijkheid van al die utiliteitsbouw moeten verbeteren. Maar zelden zeggen de kunstwerken in de openbare ruimte iets over kunst.

Moderne kunstenaars worden in het opdrachtenbeleid van de overheid geacht 'op een persoonlijke en uitdagende wijze te reageren op de gebouwde leefomgeving'. Niettemin liggen aan de opdrachtformulering tal van beperkende voorwaarden ten grondslag. Zo mag een kunstwerk de zedenloos-

heid niet bevorderen, de zinnen niet onmatig prikkelen, moet het vandaalbestendig zijn en in vorm en materiaalkeuze een statige, tijdloze en stellige allure hebben. Daar gaat de uitdaging.

En daarmee is tevens het credo dat ook de opdrachtkunst in de openbare ruimte dient te zijn wat we van moderne kunst verwachten, namelijk persoonlijk en origineel, ontmaskerd voor wat het werkelijk is: een illusie. Originaliteit en persoonlijkheid staan immers sinds jaar en dag op gespannen voet met het postulaat van de democratie: de meeste stemmen gelden. Wat de meeste stemmen vinden, is per definitie niet origineel en uitdagend is het evenmin.

Niet langer zouden overheden moeten pretenderen 'kunst voor eenieder' te willen plaatsen in de openbare ruimte. Het is die democratische pretentie die verantwoordelijk kan worden gesteld voor het risicoloze opdrachtenbeleid van diezelfde overheid. De gemeente die, om zich in het openbaar geen buil te vallen, bij de naburige gemeente leentjebuur speelt om van net zo'n kunstenaar uiteindelijk maar een dito beeld geplaatst te krijgen, is als opdrachtgever geen stimulerende partner voor de kunstenaar. Niet de kunstenaar maakt meer van hetzelfde, de kunstenaar maakt wat de opdrachtgever wenst. Want het is nog altijd zo dat de opdrachtgever 'winkelt' bij de kunstenaar. Is daar niks van zijn gading bij, dan krijgt de kunstenaar geen opdracht. Zo simpel is dat. Slechts wanneer de werken van een kunstenaar 'in de smaak vallen' zal aan hem of haar een opdracht worden verstrekt. En over 'smaak' moest maar beter geen volksreferendum worden georganiseerd.

Het laat zich inderdaad gemakkelijk raden dat van de achttien heren die honderd gulden de man hadden betaald voor het voorrecht om op Rembrandts schilderij *De Compagnie van kapitein Frans Banning Cocq* te worden opgenomen, er ten minste zestien alle reden konden hebben gehad om ontevreden te zijn. Alle reden om op hoge toon hun zuur verdiende florijnen terug te eisen. Het is echter zeer de vraag of eenstemmigheid onder de leden van de Compagnie een schilderij zou hebben opgeleverd waaraan, driehonderd jaar na dato, nog zoveel valt op te merken.

- 1 Picture This, 1988, G.P. Putnam's Sons, New York, vertaling: Ronald Cohen, 1988, uitgeverij de Prom/Anthos te Baarn. Citaat: hlz. 17.
- 2 Archis 12-90, Cor Blok: De geloofwaardigheid van beeldende kunst in de openbare ruimte.

LEGENDA

- 1 Aula Stoofweg
- 2 Sporthallen de Fazant en de Morgenstont
- 3 Burg. Aarsebrug
- 4 Cultureel Centrum De Veste
- 5 Kruising Kooilaan – Vloedlijn
- 6 Openbare Lagere School de Morgenstont
- 7 Raadzaal Gemeentehuis
- 8 Achterplein Gemeentehuis
- 9 Flat Evertseplein – Amnesty Internationallaan
- 10 Vesting, Baantje
- 11 Gezondheidscentrum, Struytse Hoek
- 12 Winkelcentrum Struytse Hoek

KUNSTOPDRACHT: *AULA STOOFWEG*
Jaar van realisatie: 1981
Nummer plattegrond: 1

Titel kunstwerk: Wollandschappen
Kunstenaar: Jopie de Wijs-Hollander (Papendrecht)
Materiaal: 2 wandkleden, wol, kameelhaar
Afmetingen: 2,9-1,4 m

Advertentie: de Volkskrant
Ingezonden documentatie: 4 kunstenaars
Schetsopdracht: J. de Wijs
Opdrachtbudget: f 10.000,-

KUNSTOPDRACHT: *SPORTHALLEN DE FAZANT EN DE MORGENSTONT*
Jaar van realisatie: 1982
Nummer plattegrond: 2

Titel kunstwerk: zonder titel, fotografische reproductie op buitenwand
Kunstenaar: Theo Janssen (Delft)
Materiaal: Air-brusch (eigen techniek)
Afmetingen: ong. 8-20 m

Advertentie: de Volkskrant
Ingezonden documentatie: 30 kunstenaars
Schetsopdracht: T. Janssen
Opdrachtbudget: f 20.000,-

KUNSTOPDRACHT: *BURG. AARSEBRUG*
Jaar van realisatie: 1983
Nummer plattegrond: 3

Titel kunstwerk: De Sprong
Kunstenaar: Joppe Hooreman (Frankrijk)
Materiaal: Roestvrijstaal
Afmetingen: ong. 1.5-4 m

Advertentie: -
Ingezonden documentatie: -
Schetsopdracht: Joppe Hooreman
Opdrachtbudget: f 110.000,-

KUNSTOPDRACHT: *CULTUREEL CENTRUM DE VESTE*
Jaar van realisatie: 1983
Nummer plattegrond: 4

Titel kunstwerk: zonder titel
Kunstenaar: Rop Phillipi (Culemborg)
Materiaal: Brons, glas, muurschildering
Afmetingen: n.v.t.

Advertentie: BK-Nieuws
Ingezonden documentatie: 33 kunstenaars
Schetsopdracht: C. Begheijn, R. Phillipi
Opdrachtbudget: f 12.000,-

KUNSTOPDRACHT: *KRUISING KOOILAAN-VLOEDLIJN*
Jaar van realisatie: 1983
Nummer plattegrond: 5

Titel kunstwerk: zonder titel
Kunstenaar: Margot Zanstra (Amsterdam)
Materiaal: Cortenstaal
Afmetingen: 0,3-1,5-5 m

Advertentie: BK-Nieuws
Ingezonden documentatie: 26 kunstenaars
Schetsopdracht: Margot Zanstra
Opdrachtbudget: f 30.000,-

KUNSTOPDRACHT: *OPENBARE LAGERE SCHOOL DE MORGENSTONT*
Jaar van realisatie: 1984
Nummer plattegrond: 6

Titel kunstwerk: Kralensnoer
Kunstenaar: Roel Teeuwen (Alblasserdam)
Materiaal: Beiers graniet, staalkabel
Afmetingen: doorsnede 4 m

Advertentie: BK-Nieuws
Ingezonden documentatie: 20 kunstenaars
Schetsopdracht: geen
Opdrachtbudget: f 13.000,-

KUNSTOPDRACHT: *RAADZAAL GEMEENTEHUIS*
Jaar van realisatie: 1985
Nummer plattegrond: 7

Titel kunstwerk: zonder titel, wandreliëf
Kunstenaar: Co Westerik (Den Haag)
Materiaal: Cement, acrylaatverf
Afmetingen: 3,5-20 m

Advertentie: BK-Nieuws
Ingezonden documentatie: 160 kunstenaars
Schetsopdracht: C. Westerik, E. Brands
Opdrachtbudget: f 50.000,-

KUNSTOPDRACHT: *FLAT EVERTSEPLEIN-
AMNESTY INTERNATIONALLAAN*
Jaar van realisatie: 1987
Nummer plattegrond: 9

Titel kunstwerk: De Boeg
Kunstenaar: Hans van der Plas (Rotterdam)
Materiaal: Muurverf
Afmetingen: 2 kopgevels, ong. 40-20 m

Advertentie: BK-Nieuws
Ingezonden documentatie: 27 kunstenaars
Schetsopdracht: H. van de Plas, E. de Rooy, T. Paauw
Opdrachtbudget: f 100.000,-

KUNSTOPDRACHT: *GEZONDHEIDSCENTRUM, STRUYTSE HOECK*
Jaar van realisatie: 1990
Nummer plattegrond: 11

Titel kunstwerk: Zonder titel, wandplastic
Kunstenaar: Govert Heikoop (Amsterdam)
Materiaal: Plaatstaal, beschilderd
Afmetingen: doorsnede ong. 2 m

Advertentie: BK-Nieuws
Ingezonden documentatie: 46 kunstenaars
Schetsopdracht: G. Heikoop, M. Don
Opdrachtbudget: f 30.000,-

KUNSTOPDRACHT: *ACHTERPLEIN GEMEENTEHUIS*
Jaar van realisatie: 1985
Nummer plattegrond: 8

Titel kunstwerk: Poort
Kunstenaar: Nout Visser (Den Haag)
Materiaal: Rood graniet, koperplaat
Afmetingen: 1,5-4-6 m

Advertentie: BK-Nieuws
Ingezonden documentatie: 160 kunstenaars
Schetsopdracht: N. Visser, D. Box, B. Guntenaar
Opdrachtbudget: f 90.000,-

KUNSTOPDRACHT: *VESTING, BAANTJE*
Jaar van realisatie: 1988
Nummer plattegrond: 10

Titel kunstwerk: Standbeeld Jan Blanken
Kunstenaar: Jos van Dormolen (Heukelum)
Materiaal: Brons
Afmetingen: hoogte: 2 m

Advertentie: BK- Nieuws
Ingezonden documentatie: 4 kunstenaars
Schetsopdracht: L. Metz, L. Droppert, M. Ravenswaay,
J. van Dormolen
Opdrachtbudget: f 100.000,-

KUNSTOPDRACHT: *WINKELCENTRUM DE STRUYTSE HOECK.*
Een plastic in het atrium.
Geschonken door Centrum Combinatie
Hellevoetsluis - in samenspraak met de Stichting
Twinning Hellevoetsluis en de Commissie
Kunstzaken - aan de Hellevoetse bevolking
Jaar van realisatie: 1992
Nummer plattegrond: 12

Titel kunstwerk: Fragment van de spiegel van het schip
van koning-stadhouder Willem III
Kunstenaar: Willem Verbon (Rotterdam)
Materiaal: Bronsreliëf op zuil
Afmetingen: ong. 2-4,5 m

Colofon

uitgave	Gemeente Hellevoetsluis
tekst & interviews	Taco Meeuwsen, Hellevoetsluis
fotografie	Bert Nienhuis, Amsterdam
vormgeving	Ego Holland
druk	Drukkerij Mart. Spruijt bv Amsterdam
© 1993	Bert Nienhuis & Taco Meeuwsen
© 1993	Gemeente Hellevoetsluis, alle rechten voorbehouden
© 1993	Luchtfoto omslag: KLM Aerocarto KR 5609
© 1993	Stadsplattegrond: RVE Gemeentewerken, Gemeente Hellevoetsluis

Met bijzondere dank aan:

Brigitte Dekker, Teun Lageweg, Bert van den Houten, Koos Mol, Henry Hofsteenge,
Hans Dijkman, Gerrit van Tricht, Klazien Jonkman en 'Arab'.

Deze uitgave wordt mede mogelijk gemaakt door bijdragen van:

Het Cultuurfonds van de Bank van Nederlandse Gemeenten
De Provincie Zuid-Holland
Ooms Makelaars bv, Rotterdam
Drukkerij Mart. Spruijt bv, Amsterdam

